

Iceland
Liechtenstein
Norway

Active
citizens fund

МЛАДИ РЕПОРТЕРИ ЗА МИР

ФНПЖ
ФОНДАЦИЯ ЗА НОВО
ПАРТНЬОРСТВО
В ЖУРНАЛИСТИКАТА

Проект "Млади репортери за мир" се осъществява с финансовата подкрепа на Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по Фонд Активни граждани България в рамките на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство.

www.activecitizensfund.bg

МЛАДИ РЕПОРТЕРИ ЗА МИР

Наръчник за чувствително
и професионално отразяване
на конфликти

Мисията на ДООНБ е да популяризира принципите на ООН в името на мира и развитието чрез активна работа в мрежи от университетски преподаватели, учители, ученици и студенти. Основна цел на сдружението е да работи за възпитанието на младите хора в духа на ценностите на ООН и на зачитане на основните права и свободи на човека; да стимулира желанието на младите да работят в полза на обществото, включително като доброволци в онлайн медията на ДООНБ – UNA. News <<https://news.unabg.org/>>.

Проект „Млади репортери за мир“ се осъществява с финансовата подкрепа на Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по Фонд Активни граждани България в рамките на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Основната цел на проекта е да допринесе за утвърждаване на журналистиката за мир като инструмент за подобряване на демократичната култура и гражданската осведоменост. www.activecitizensfund.bg

Съставители:

Мария Нейкова, Петранка Филева, Ралица Ковачева

Снимки: Александър Марков

ISBN 978-619-239-889-7

Авангард Прима, издател, 2023

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Дружество за Обединените нации в България и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВСТЪПИТЕЛНИ ДУМИ.....	5
1. МИРЪТ И СИГУРНОСТТА В СВЕТА	7
1.1. Обществото на народите	8
1.2. Организацията на обединените нации.....	10
1.3. Може ли Съветът за сигурност да спре война?	10
- Каква е силата на вето и как може да бъде използвана?	11
- Може ли Общото събрание на ООН да се намеси, ако Съветът за сигурност е неспособен да приеме решение за спиране на война?	12
1.4. Резолюция „Обединяване за мир”	12
- Извънредни специални сесии.....	13
- Действията по Резолюция „Обединяване за мир“	14
1.5. Мироопазващите сили на ООН.....	16
1.6. Международният наказателен съд	19
- Конфликтът в Украйна: В какви военни престъпления е обвинена Русия	19
2. ЖУРНАЛИСТИКА ПО ВРЕМЕ НА ВОЙНА	25
2.1. Военните конфликти и ролята на медиите	25
- Етапи в развитието на военните конфликти	26
- Потенциална мирна роля на медиите	27
- Ролята на социалните медии	27
- Журналистите по време на война	29
2.2. Професионална журналистика.....	31
- Какво означава обективно отразяване на конфликти.....	32
- Източници на информация	35
- Как да бъде избегната манипулация	36
- Как да се предпазваме от расизъм и ксенофобия	37
- Как да се проведе интервю с човек, засегнат от конфликт.....	38
- Как се отразяват „горещи новини“	39
- Отразяване на деца, засегнати от конфликта.....	40
- Насоки за отразяване на бежанци	41
2.3. Концепцията за мирна журналистика	42
2.4. Чувствителна към конфликта журналистика.....	47
3. ИНФОРМАЦИЯ И ДЕЗИНФОРМАЦИЯ	51
3.1. Основни понятия.....	51
3.2. Дезинформация и пропаганда	52
3.3. Факти, мнения, наративи	52
3.4. Пропагандата	53
3.5. Пропагандата на Кремъл за войната в Украйна.....	54
3.6. Принципи, методи и инструменти за проверка на фактите	61

*Предградие на Киев на име „Чайки“,
на няколко километра югоизточно от пътя за Ирпин-Буча и Хостомел.
Сградата е една от разрушените в първите часове,
в които руски сили поемат към Киев от северозападна посока.
Снимката е заснета на 10.05.2022 г.*

ВСТЪПИТЕЛНИ ДУМИ

Странно е как за мира, който поколенията след Втората световна война, включително родените след нея политици, смятаха за даденост, се заговори по време на една немислима война. В този план журналистиката за мир е идея за професионално отразяване на военни конфликти, която намира своето основание в правото на всеки журналист свободно, етично и като не използва език на омразата да обсъжда на базата на проверени факти защо е бил нарушен мирът и как да бъде постигнат отново.

Настоящото помагало се опитва да отрази сложността на процесите на търсене и изграждане на мира. В него представяме потенциала на ООН да защитава мира, предлагаме концепция за медийно отразяване съгласно утвърдените принципи на качествената журналистика, представяме критично идеите на журналистиката за мир и чувствителната към конфликтите журналистика, препоръчваме добри практики за борба с дезинформацията и за производство на контранаративи.

Предлагаме този наръчник в рамките на проект, който отчита агресивния характер на войната на Русия в Украйна и подкрепя съпротивата на украинския народ срещу заплахата да изгуби националния си суверенитет, правото на демократичен и свободен избор за своето бъдеще. С усет за подобна заплаха проектът е насочен срещу продължаващата руска хибридна война у нас, която затруднява усилията за подобряване на демократичната култура и гражданската осведоменост на българите.

Целта на този наръчник е младите журналисти да помагат на гражданите да развият критично отношение към информациите относно войната в Украйна. Убедени в ценностите на демокрацията и свободата, запознати с механизмите на международната система за сигурност, младите професионалисти ще могат да представят правдоподобно международните събития.

Войната в Украйна разделя българското общество и го отклонява от преследването на общи цели. Това е един от важните й отрицателни ефекти за България. В условия на продължителна и агресивна информационна война е необходимо да се увеличава осведомеността на хората за най-важните процеси и правила в международните отношения и да се атакува дезинформацията с помощта на проверени факти. Ето защо освен за младите журналисти и студенти тази публикация може да бъде интересна и за по-широк кръг читатели.

От съставителите

*В село Плоске, намиращо се на няколко десетки километра източно от Киев,
е разрушено едното крило на училището заедно с няколко къщи.*

*До това крило на училището са потърсили укритие два руски танка,
разрушени от попадение с дрон. Останките от двата танка служат на малкия Матвей
за игра. По думите на майка му Матвей всеки ден си играе там и рисува двата танка,
защото иска да стане войник един ден.*

Снимката е заснета на 10.05.2022 г.

1. МИРЪТ И СИГУРНОСТТА В СВЕТА

„В неговото своеобразно есе „Вечен мир“ („Към Вечния мир: философски проект” – б.а.), написано през 1795 г., германският философ Кант предсказва, че световният мир може да се постигне по един от двата начина: чрез морален консенсус, който той идентифицира с републиканска форма на управление, или с цикъл от войни с все по-голямо насилие, което би svelo основните сили до импотентност. Няма доказателства, че есето на Кант е било прието сериозно по времето на неговия живот или дори век и половина след това. Но много от съвременното мислене за въздействието на новите оръжия носи предупреждение за второто твърдение на Кант.”¹

„Думата „мир“ е излязла от употреба от днешния политически дискурс. Политиците са по-склонни да се позовават на по-твърдото понятие „сигурност“ за противодействие на заплахи и за справяне с конфликти. Най-добрите филантропи в света предпочитат да инвестират парите си в каузи като глобалното здраве, отколкото в проекти, свързани с мира. Думата „мир“ е включена само в една от седемнадесетте Цели за устойчиво развитие на ООН и само в контекста на амбицията за „насърчаване на мирни и приобщаващи общества за устойчиво развитие”.

Не е необходимо това да е така. Мирът, дори ако се разбира само в отрицателни термини – като представляващ липсата на конфликт – е ключов фактор при лечението или предотвратяването на всички заплахи и предизвикателства, изложени в тези цели, от хроничните заболявания до детската бедност и влошаването на околната среда. Според оценката на Световната банка, „конфликтите ...управляват 80 процента от цялата нужна хуманитарна помощ и намаляват ръста на brutния вътрешен продукт (БВП) средно с два процентни пункта на година“.

Представен с по-голяма амбиция, мирът може да бъде считан за върховно човешко право и хармонично състояние, което е в основата на всичко останало в един здрав свят.”²

През 1982 г. независимата комисия по въпросите на разоръжаването и сигурността, ръководена от шведския министър-председател Улоф Палме, публикува доклада „Обща сигурност: програма за разоръжаване“³. По това време напрежението на Студената война и плашещата перспектива за ядрена война доминират в международния дневен ред. Докладът разкрива ужасяващите последици от ядрения конфликт и заблудата, че ядреното възпиране осигурява сигурност. Ядрена война не може да бъде спечелена, но би била катастрофална за всички участващи страни. Комисията разработва концепция за обща сигурност с идеята, че сътрудничеството може да осигури сигурността, за която хората жадуват, когато военното съперничество и ядреното възпиране се провалят. Че в крайна сметка нациите и населението могат да се чувстват в безопасност само когато всички останали се чувстват сигурни.

През 2023 година Международният център на името на Улоф Палме представи доклад

¹ Kissinger, H. A. Force and Diplomacy in the Nuclear Age. Foreign Affairs, Vol. 34, April 1956 No. 3.

² De Waal, Th. Rethinking International Peace. In: Think Peace: Essays foran Age of Disorder. Thomas de Waal, editor. 2019 Carnegie Endowment for International Peace. Available at: CarnegieEndowment.org.

³ Common Security. A Programme for Disarmament Report of the Independent Commission on Disarmament and Security Issues under the Chairmanship of Olof Palme (Pan Books [London and Sydney] Online 2018

„За нашето споделено бъдеще“⁴, в който формулира шест нови принципа за обща сигурност, отразяващи новите заплахи и сложността на съвременния свят:

1. Всички хора имат право на човешка сигурност: свобода от страх и свобода от лишения.
2. Изграждането на доверие между нациите и хората е от основно значение за мирно и устойчиво човешко съществуване.
3. Не може да има обща сигурност без ядрено разоръжаване, силни ограничения на конвенционалните оръжия и намалени военни разходи.
4. Глобалното и регионалното сътрудничество, мултилатерализмът и върховенството на правото са от решаващо значение за справяне с много от световните предизвикателства.
5. Диалог, предотвратяване на конфликти и мерки за изграждане на доверие трябва да заменят агресията и военната сила като средство за разрешаване спорове.
6. По-доброто регулиране, международното право и отговорното управление също трябва да се разширят, за да обхванат новите военни технологии, като например областите на киберпространството, космоса и „изкуствения интелект“.

„ЕС е проект за мир, проект за икономическа стабилност, проект за сигурност.“ Роберта Мецола, председател на Европейския парламент

„Във войната в Украйна не става въпрос само за правото на Украйна да живее в мир и сигурност, става дума и за това какъв свят искаме да наследят нашите деца.“ Лойд Остин, министър на отбраната на САЩ

Насърчаване на ефективното участие на жените в усилията за постигане на мир е приоритет за ООН, формулиран чрез единодушното приемане на резолюция 1325 относно жените, мира и сигурността от Съвета за сигурност на ООН на 31 октомври 2000 г.

„Мирът и сигурността са основни права на децата и като млад застъпник аз ще продължа да говоря за това.“ Ибрахим Конде, 19 години, Сиера Леоне

Мирът като върховно човешко право е тема, по която медиите и журналистите имат какво да допринесат. Мирът е идеалът на създателите на ООН, записали в Устава на световната организация основната задача: „да избегнем идните поколения от бедствията на войната, която два пъти в нашия живот донесе неизразими нещастия на човечеството... да обединим силите си за поддържане на международния мир и сигурност...“. Въпросът е може ли ООН с правомощията на своите основни органи и със силата на своето нормотворчество да спира или да разрешава военни конфликти в съвременния свят.

1.1. Обществото на народите

Първата световна война отнема живота на повече от 15 млн. души. Времето след нейния край е претоварено с човешка болка и нищета, с трагедии и със загуба. Но то носи и една малка надежда, че, като се използват различни средства, ще бъде възможно да се предотврати подобен унищожителен конфликт в бъдеще. Ние знаем, че тази надежда не се сбъдва. Въпреки това началото на периода между двете световни войни е действително плодотворно с

⁴ Common Security 2022. FOR OUR SHARED FUTURE. Published by the Olof Palme International Center, International Peace Bureau (IPB) and International Trade Union Confederation (ITUC), Stockholm 2022 Sponsored by: Olof Palme Memorial Fund. Available at: ituc-csi.org.

опитите да се разшири политическото разбиране за функционирането на света.

Едно от съществените усилия в тази посока е създаването през 1919 г. от държавите победителки в Първата световна война на Обществото на народите (ОН). Още през последната година на войната президентът на САЩ Удроу Уилсън споделя идеята си за това да се гарантира, че светът никога повече няма да изпадне в такова разрушение. В реч от 1918 г. той се застъпва за създаването на „сдружение на нациите“, които да зачитат границите и независимостта на другите. Обществото на народите е създадено за „насърчаване на международното сътрудничество и постигане на мир и сигурност“.

Фундаментален принцип на ОН е *колективната сигурност*, като по-специално това означава, че държавите членки се ангажират да разглеждат заплахата или нападение срещу една членка като нападение срещу всички тях, срещу цялата група. ОН се предвижда да отговаря съответно в един глас на такива нарушения на международното право. Създателите на Обществото са смятали, че, предполагаемите нарушители ще бъдат възпрени да предприемат агресивни удари при риска от съгласувано противодействие

Колективната сигурност е концепция, която се отнася за такъв ред, при който всяка държава в системата приема, че сигурността на една държава е грижа на всички и се съгласява да участва в колективен отговор на агресия.

....

Ядрото на силата на НАТО (Организация на Северноатлантическия договор) идва от Член V от нейния учредителен договор – ангажимент, че атака срещу една страна-членка ще се счита за атака срещу целия алианс. Тук намираме доближаване до идеята за колективна сигурност. Член V от Северноатлантическия договор гласи, че „въоръжено нападение срещу една или повече [държави членки] в Европа или Северна Америка ще се счита за нападение срещу всички тях“ – и се фокусира върху изправянето срещу предизвикателства, идващи извън границите на членуващите държави.

....

Колективизиране на сигурността се нарича тенденцията сигурността да бъде организирана на многостранна основа, но без официално институционализиране като пълноценна система за колективна сигурност.

Следващите десетилетия, предхождащи Втората световна война, обаче ясно показват, че теорията и практиката се разминават съществено. Изискването на Обществото на народите за единодушно съгласие преди предприемане на действия допълнително отслабва организацията. Държавите членки на ОН не успяват да действат съгласувано срещу японския империализъм в Азия (нахлуването в Китай) и срещу експанзионизма на нацистка Германия и на Италия в Европа и Африка. Избухва следващият голям световен конфликт.

Въпреки провала си, Обществото на народите полага основите за това, което ще последва: Обединените нации.

Към края на Втората световна война започва подготовката за създаването на нова международна организация и през втората половина на 1945 г. е създадена Организацията на обединените нации (ООН). На 20 април 1946 г. Обществото на народите престава да съществува, след като предава всички свои активи на ООН.

1.2. Организацията на обединените нации

Организацията на обединените нации е създадена през 1945 г., след опустошението от Втората световна война, с една основна мисия: поддържането на международния мир и сигурността. ООН постига това, като работи за предотвратяване на конфликти, подпомага страните в конфликт да сключат мир, разполага с миротворци и създава условия, които да позволят мирът да е устойчив. Тези дейности често се припокриват и трябва да се подсилват една друга, за да бъдат ефективни.

Уставът на ООН е подписан в Сан Франциско на 25.06.1945 г. и влиза в сила на 24.10. същата година.

Уставът на ООН определя правата и задълженията на суверенните държави членки. Особено важно е, че Уставът е ключовият юридически документ, който ограничава употребата на сила до случаите на самоотбрана и колективно налагане на мир, която употреба е одобрена от Съвета за сигурност на ООН.

Член 1, т.1 на Устава посочва ясно основната цел на организацията: „1. Да поддържа международния мир и сигурност и за тази цел: да взема ефективни колективни мерки за предотвратяване и отстраняване заплахите на мира и за потушаване действията на агресия или други нарушения на мира, както и да постига с мирни средства и в съгласие с принципите на справедливостта и на международното право уреждане или разрешаване на международните спорове или положения, които биха могли да доведат до нарушаване на мира”.

(<https://legislation.apis.bg/doc/4594/0>)

Съветът за сигурност на ООН носи основната отговорност за международния мир и сигурността. Общото събрание и генералният секретар играят основни, важни и допълващи роли, заедно с други органи на ООН.

Очакването е силата на ООН да идва от Съвета за сигурност – най-мощният орган на организацията, който може да издава санкции и дори да разрешава използването на военна сила. Пет държави – Съединените щати, Китай, Франция, Русия (по-рано СССР) и Обединеното кралство – управляват Съвета за сигурност като постоянни членове, всяка с правомощието да наложи вето на всяка резолюция, с която не е съгласна. Десет други държави членки на ООН, всяка избрана за двугодишен мандат на ротационен принцип и без право на вето, допълват Съвета за сигурност.

Международните институции обаче са влиятелни само когато техните най-мощни членове се съгласяват да работят заедно и могат да постигнат само това, за което държавите членки се договорят. Съветът за сигурност, например, не може да предприеме действия, когато някоя от петте страни постоянни членки използва своето вето, за да блокира резолюции, които застрашават нейните национални интереси или тези на нейните съюзници.

От 1 април 2023 г. Русия е ротационен председател на Съвета за сигурност на ООН (за един месец). Предишния път, когато Русия председателства Съвета, през февруари 2022 г., тя започна пълномащабно нахлуване в Украйна. Това означава, че в този един месец Съветът за сигурност се ръководи от държава, чийто президент е обект на международна заповед за арест за предполагаеми военни престъпления.

1.3. Може ли Съветът за сигурност да спре война?

Войната в Украйна постави много въпроси за ролята на ООН, по-специално на Съвета за сигурност, на Общото събрание и на Генералния секретар. Отговорите могат да бъдат потърсени в Устава на ООН, приет през 1945 г.

Съветът поема водеща роля при определянето на съществуване на заплаха за мира, нарушаване на мира или акт на агресия. Неговите решения са задължителни за страните член-

ки на ООН, за разлика от резолюциите на Общото събрание.

Когато се справя с кризи, Съветът може да предприеме няколко стъпки. Действайки по силата на глава VI от Устава, Съветът може да призове страните по спора да го разрешат по мирен начин и да препоръча методи или условия за разрешаване. Той може също така да препоръча отнасянето на спорове до Международния съд, със седалище в Хага, който е и главният съдебен орган на ООН.

В някои случаи Съветът за сигурност може да действа съгласно глава VII от Устава и да прибегва до налагане на санкции, или дори до използването на сила като последна мярка, когато мирните средства за уреждане на спора са изчерпани. Съгласно чл. 42 на Устава, Съветът за сигурност „може да предприеме такива действия с въздушни, морски или сухопътни сили, каквито могат да бъдат необходими за поддържането или възстановяването на международния мир и сигурност“. Важно е, че действията, необходими за изпълнение на решенията на Съвета за сигурност за поддържане на международния мир и сигурност, се поемат от всички членки на ООН или от някои от тях, както Съветът за сигурност може да определи съгласно глава VII.

Така например Съветът разреши използването на сила през 1950 г. в рамките на това, което се наричаше военно принудително действие, за да се осигури изтеглянето на севернокорейските сили от Република Корея.

На 25 февруари 2022 година Съветът за сигурност не успя, заради вето на Русия, да приеме резолюция, която щеше да осъди нападението срещу Украйна. Русия, от своя страна, оправда крайно неубедително действията си в Украйна с разпоредбите на чл. 51 от Устава на ООН за правото на самоотбрана.

Международно право

Международното право, в значителна степен създадено през деветнадесети и двадесети век, се основава до голяма степен на остарялата концепция за войната, извлечена от европейския опит – междудържавни сблъсъци, включващи битки между редовни и разпознаваеми въоръжени сили.

Съвременният опит се извлича от това, което е известно като „нови войни“ – случаи на въоръжени конфликти и насилие на места като Сирия, Украйна (след 2014 г.), Либия, Мали, Демократична република Конго, Южен Судан.

Различните подходи към войните са свързани с различни тълкувания на международното право и в някои случаи това опасно отслабва правните ограничения върху войната, установени след 1945 г.

– Каква е силата на вето и как може да бъде използвана?

Процедурата на гласуване в Съвета за сигурност е разписана в чл. 27 от Устава на ООН, според който всеки член на Съвета има един глас.

При вземане на решение по „процедурни въпроси“, девет членове трябва да гласуват „за“, за да бъде прието решение. По всички други въпроси са необходими девет положителни гласа, „включително съвпадащите гласове на постоянните членове“.

Отрицателен вот от която и да е от постоянните пет членки на Съвета за сигурност (Китай, Обединено кралство Великобритания и Северна Ирландия, Руската федерация, Съединените щати и Франция) могат да попречат на приемането от Съвета на всяка проекторезолюция. От 1946 г. насам всичките пет постоянни членове са се възползвали от това право – СССР и след това Руската федерация приблизително 49% от случаите, 29% Съединените щати, 10% Обединеното кралство и по шест процента Китай и Франция.

През февруари 2022 г. Русия наложи вето на резолюция, която трябваше да сложи край на руската инвазия в Украйна (Китай, Индия и Обединените арабски емирства се въздържаха). През септември Русия наложи вето на резолюция, призоваваща за отмяна на незаконното анексиране на четири региона на Украйна (Бразилия, Китай, Габон и Индия се въздържаха).

– Може ли Общото събрание на ООН да се намеси, ако Съветът за сигурност е неспособен да приеме решение за спиране на война?

Още в началото на единадесетата извънредна специална сесия в резолюция от 2 март 2022 г. Общото събрание осъди нахлуването в Украйна, а резолюция от 24 март постави изискване хуманитарна помощ да влезе в Украйна. Русия не може да използва вето си в Общото събрание и двете резолюции са приети от огромно мнозинство от страните-членки на ООН.

За свикването на извънредни специални сесии се използва резолюция 377А (V) на Общото събрание от 1950 г., широко известна като „Обединяване за мир“ (Uniting for peace). Според този текст, ако Съветът за сигурност не е в състояние да действа поради липсата на единодушие сред петте постоянни членки, имащи право на вето, Общото събрание има правомощието да отправя препоръки към членовете на ООН за колективни мерки за поддържане или възстановяване на международния мир и сигурност. Така например през 1956 г. Общото събрание създаде първите сили на ООН за извънредни ситуации (UNEF I) в Близкия изток.

Освен това Общото събрание може да заседава на извънредна специална сесия, ако това бъде поискано от девет членове на Съвета за сигурност или от мнозинство от членовете на Общото събрание. До момента Общото събрание е провело 10 извънредни специални сесии (8 от които са поискани от Съвета за сигурност), като е започната и единадесета.

На 27 февруари 2022 г. Съветът за сигурност, като отчете липсата на единодушие на постоянните му членове, реши да свика извънредна специална сесия на Общото събрание с резолюция 2623 (2022). На нея на 1 март 2022 г. се прие резолюция, с която Общото събрание осъжда „агресията на Руската федерация срещу Украйна в нарушение на член 2, параграф 4 от Устава и поиска Руската федерация незабавно да прекрати използването на сила срещу Украйна и напълно и безусловно да изтегли всички свои военни сили от територията на Украйна в рамките на нейните международно признати граници“.

Резолюцията беше подкрепена от 141 държави. Вярно е, че за разлика от резолюциите на Съвета за сигурност резолюциите на Общото събрание не са обвързващи за държавите членки, но при всички случаи те имат политическа тежест.

1.4. Резолюция „Обединяване за мир“

ООН се появява в конкретен исторически контекст; създават я държавите (51) победителки във Втората световна война. Разделението в победната антихитлеристка коалиция обаче започва още преди войната да е приключила, а следвоенният свят за около едно десетилетие се разделя на два противопоставящи се полюса. Започва „студената война“.

Първата гореща война в началото на десетилетията студ е корейската (1950-1953). В началото й ООН изпада в задънена улица – Москва блокира взимането на решения за конфликта на Корейския полуостров. Това става в момент, когато Йосиф Сталин изтегля представителя си от Съвета за сигурност с цел да получи съгласие за добавянето на маоистки Китай към постоянните му членове. Заради натиска и блокирането на Съвета за сигурност на 3 ноември 1950 г. е приета Резолюция 377 А (V), която е озаглавена „Обединяване за мир“ (Uniting for peace).

Приемането на тази резолюция идва като отговор на стратегията на (СССР да блокира всяко решение на Съвета за сигурност относно мерките, които трябва да бъдат взети за защита на Република Корея срещу агресията, предприета срещу нея от военни сили от Северна Корея. В началния етап на този въоръжен конфликт, през юни 1950 г., Съветът за

сигурност успява да препоръча на членовете на Обединените нации да „предоставят такава помощ на Република Корея, каквато може да е необходима за отблъскване на въоръжената атака и възстановяване на международния мир и сигурността в района“ (резолюция 83 (1950) от 27 юни 1950 г.). Резолюцията може да бъде приета, защото СССР по това време бойкотира заседанията на Съвета за сигурност с цел да получи разпределението на постоянното китайско място за комунистическото правителство в Пекин. Той приема, че в негово отсъствие Съветът за сигурност няма да може да изпълнява функциите си, тъй като член 27, параграф 3 от Устава предвижда, че съществените резолюции на Съвета за сигурност изискват положителен вот от девет членове, „включително гласовете на постоянните членове“.

Мнозинството от членовете на Съвета за сигурност обаче са на мнение, че отсъствието от заседателната зала не може да попречи на ключовия орган на Обединените нации да действа правилно, мнение, което по-късно е одобрено от Международния съд⁵. Тъй като протестите му остават безплодни, СССР изпраща отново, от август 1950 г., делегация на заседанията на Съвета, която гласува отрицателно по проекторезолюция на Съединените щати, осъждаща продължаващото неподчинение от страна на севернокорейските власти на ООН. За да преодолеят тази задънена улица, Съединените щати, под ръководството на външния си министър Дийн Ачесън, успяват да убедят Общото събрание, че трябва да претендират за субсидиарна отговорност по отношение на международния мир и сигурността, както е посочено в член 14 от Устава. Резултатът именно от тези усилия е резолюция 377 А (V). (<https://legal.un.org/avl/ha/ufp/ufp.html>)

Най-важната част от резолюция 377 А (V) е раздел А, който гласи, че когато Съветът за сигурност, поради липса на единодушие на постоянните членове, не успее да упражни основната си отговорност за поддържането на международния мир и сигурността, с въпроса ще се заеме Общото събрание. Предложени са процесуални и съществени стъпки. На първо място, ако Общото събрание не заседава, то може да се събере на извънредна сесия по искане на Съвета за сигурност или на мнозинството от своите членове. Второ, такава сесия трябва да бъде свикана с оглед на изготвянето на подходящи препоръки за „колективни мерки... включително използването на въоръжена сила, когато е необходимо“. Наистина езикът на резолюцията ясно показва, че Общото събрание никога не може да бъде пълен заместител на Съвета за сигурност в тази област. Съответно се споменават само „препоръки“, т.е. изявления, лишени от обвързваща правна сила⁶.

– Извънредни специални сесии

Въпреки че прехвърлянето на отговорности към Общото събрание може да не е в съответствие с първоначалните намерения на авторите на Устава, днес е напълно прието, че извънредните специални сесии са станали неразделна част от правния ред на Обединените нации. От друга страна, необходимостта от провеждането на такива сесии значително намаля, тъй като от години Общото събрание често заседава много повече от обичайния период от септември до декември. Редовно сесиите се подновяват на пленарни заседания за кратки периоди в месеците преди началото на новата сесия през септември. В първите години държавите-членки не бяха представени в Ню Йорк през цялата година. Днес спешните въпроси могат да бъдат разгледани от Общото събрание в кратки срокове.

Очевидно решаващият елемент на резолюция 377 А (V) беше потвърждението, че Общото събрание може, ако счете за подходящо, да препоръча колективни действия, включително използването на сила. В този основен смисъл резолюцията беше приложена само веднъж в корейската криза. С резолюция 498 (V) от 1 февруари 1951 г. се прави констатация, че Китайската

⁵ Правни последици за държавите от продължаващото присъствие на Южна Африка в Намибия (Югозападна Африка) независимо от Резолюция 276 (1970) на Съвета за сигурност, Консултативно мнение, Доклади на Международния съд (ICJ) 1971, стр. 16, параграф 22.

⁶ Tomuschat, Ch. Professor emeritus at Humboldt University, Berlin. United Nations, 2008. <https://legal.un.org/avl/ha/ufp/ufp.html>

народна република е участвала в агресия в Корея (параграф 1) и „призовава всички държави и власти да продължат да подкрепят действията на ООН в Корея“ (параграф 4), което, разбира се, означаваше военна помощ. Резолюцията не се позовава изрично на резолюцията „Обединяване за мир“, но подчертава, че Съветът за сигурност, „поради липса на единодушие на постоянните членове, не успя да упражни основната си отговорност за поддържането на международния мир и сигурност“ (преамбюл). Така формулировката е точно копирана от резолюция 377 А (V).

Резолюция 377 А (V) има потенциал, който може да подкопае добре балансираното съотношение на силите в рамките на Обединените нации, потенциал, който не е разкрит в скорошно описание на ролята и правомощията на Общото събрание (виж резолюция 60/286 от 8 септември 2006 г., приложение, параграф 1). Но реално ще се използва срещу Съвета за сигурност само в случай на общо недоволство от политиката на постоянните членове. Независимо от чистото си числено превъзходство, многото членове на Обединените нации са твърде слаби, за да се опитат да оспорят решенията, взети от Съвета за сигурност. Всяко прилагане на „Обединяване за мир“ с оглед предприемане на принудителни действия ще се нуждае от подкрепата на поне една от държавите постоянни членки. Към днешна дата резолюция 498 (V) от 1951 г. остава единственият пример за ситуация, в която Общото събрание, по това време под доминиращо западно влияние, препоръчва предприемането на такива действия, въпреки твърдата съпротива на постоянен член на Съвета за сигурност.⁷

От приемането на резолюцията в края на 1950 г. до наши дни, както беше споменато, са свикани десет **извънредни специални сесии**. Първата е по повод войната от 1956 г. между Израел и Египет и британско-френската атака в зоната на Суецкия канал; десетата извънредна специална сесия, занимаваща се с израелската окупация на палестинска територия, започна през 1997 г. и все още не е приключила. (Беше прекратена с резолюция ES-10/16 от 17 ноември 2006 г., параграф 13 и може да бъде възобновена по всяко време при поискване от държавите-членки).

Последната, **единадесета сесия**, е свикана във връзка със събитията в Украйна. Защото стана видно, че действията на Русия като постоянен член на Съвета за сигурност нарушават Устава на ООН, но в същото време наистина няма механизъм за отстраняване на постоянен член от Съвета за сигурност.

„Руската инвазия в Украйна през февруари 2022 г., [...] представлява катастрофален провал на общата сигурност. Тя доведе до ужасяваща загуба на живот, милиони бежанци и разселени хора, до глобални икономически сътресения. Това е ужасно напомняне за крехкостта на мира.

Този срив в сигурността е напомняне за значението на международното сътрудничество и зачитането на международното право. Сегашната система трябва да бъде преработена, за да предотвратява войната и да отговаря на интересите на всички държави за общата сигурност.“⁸

– Действията по Резолюция „Обединяване за мир“

Иницирането на тази сесия беше предизвикано от използването на правото на вето от страна на Русия, което попречи на Съвета за сигурност да приеме резолюция относно нейната война срещу Украйна и да упражни основната си отговорност за поддържането на международния мир и сигурност.

Всъщност може да се приеме, че 11-ата извънредна специална сесия започва още през 2014 г., макар че е открита фактически осем години по-късно.

На 28 февруари 2014 г. постоянният представител на Украйна изпраща писмо до Орга-

⁷ Tomuschat, Ch., Professor emeritus at Humboldt University, Berlin, 2008. Достъпно на: <https://legal.un.org/avl/ha/ufp/ufp.html#by>

⁸ Common Security 2022. FOR OUR SHARED FUTURE. Published by the Olof Palme International Center, International Peace Bureau (IPB) and International Trade Union Confederation (ITUC), Stockholm 2022. Sponsored by: Olof Palme Memorial Fund. Available at: ituc-csi.org.

низацията на обединените нации, адресирано до председателя на Съвета за сигурност:

„Поради влошаването на ситуацията в автономната република Крим, Украйна, която заплашва териториалната цялост на Украйна и по съответната инструкция на моето правителство имам честта да поискам спешно заседание на Съвета за сигурност в съответствие с Членове 34 и 35 от Устава на Организацията на обединените нации.

Също така имам честта да поискам, в съответствие със съответните разпоредби на Устава и правило 37 от временните процедурни правила на Съвета за сигурност, представител на правителството на Украйна да може да участва в заседанието и да направи изявление“.

(<https://daccess-ods.un.org/tmp/7553173.30360413.html>)
На своята 8980-а среща, на 27 февруари 2022 г., Съветът за сигурност прие Резолюция 2623 (2022), в която реши да свика спешна специална сесия на Общото събрание, за да разгледа въпроса, съдържащ се в документ S/agenda/8979 – това е означението на цитираното по-горе писмо.

Съответно, в бележка от тази дата генералният секретар на ООН информира държавите членки, че единадесетата специална сесия ще се свика в централата в понеделник, 28 февруари 2022 г., в 10:00 ч. за разглеждане на позицията, озаглавена „Писмо от 28 февруари 2014 г.от постоянния представител на Украйна до Организацията на обединените нации, адресирано до председателя на Съвета за сигурност (S/2014/136)“.

Единадесета извънредна специална сесия – хронология (<https://www.un.org/en/ga/sessions/emergency11th.shtml>)

28 февруари - 2 март 2022

- Бележка на генералния секретар (A/ES-11/1)
- Предварителен дневен ред
- Проекторезолюция (A/ES-11/L.1), приета като резолюция ES-11/1
- Прессъобщение (28 февруари) [първо и второ заседание]
- Прессъобщение (1 март) [трето и четвърто заседание]
- Прессъобщение (2 март) [пето и шесто заседание]

На своето 6-о заседание Общото събрание реши временно да прекъсне извънредната специална сесия и упълномощи председателя на Общото събрание да поднови заседанията при поискване от държавите-членки.

23 - 24 март 2022

- Искане на 22 държави-членки за подновяване на извънредната сесия (A/ES-11/4)
- Прессъобщение (23 март) [седмо и осмо заседание]
- Прессъобщение (24 март) [девето заседание]
- Проекторезолюция (A/ES-11/L.2), приета като резолюция ES-11/2

7 април 2022

• Искане на 11 държави-членки и Европейския съюз за подновяване на извънредната сесия (A/ES-11/6)

- Проекторезолюция (A/ES-11/L.4), приета като резолюция ES-11/3
- Прессъобщение (7 април) [10-о и 11-о заседание]

На своето 11-о заседание Общото събрание реши временно да прекъсне извънредната специална сесия и упълномощи председателя на Общото събрание да поднови заседанията при поискване от държавите-членки.

<p>10 и 12 октомври 2022</p> <ul style="list-style-type: none"> • Искане на Албания и Украйна за подновяване на извънредната сесия (A/ES-11/8) • Проекторезолюция (A/ES-11/L.5), приета като резолюция ES-11/4 • Прессъобщение (12 октомври) [12-о и 13-о заседание]
<p>14 ноември 2022</p> <ul style="list-style-type: none"> • Искане на Канада, Гватемала, Холандия и Украйна за подновяване на извънредната сесия (A/ES-11/10) • Проекторезолюция (A/ES-11/L.6), приета като A/RES/ES-11/5 • Прессъобщение (14 ноември) [14-о и 15-о заседание]
<p>22 и 23 февруари 2023</p> <ul style="list-style-type: none"> • Искане на Албания, Австралия, Канада, Гватемала, Япония, Република Корея, Република Молдова, Турция, Украйна, Обединеното кралство, Съединените щати и Европейския съюз за възобновяване на извънредната специална сесия (A/ES-11/14) • Проекторезолюция (A/ES-11/L.7), приета като A/RES/ES-11/6 и проектопоправки (A/ES-11/L.8 и A/ES-11/L.9) • Прессъобщения от 22 февруари и 23 февруари [17-о, 18-о и 19-о заседание]

1.5. Миропазващите сили на ООН

Когато ООН е създадена през 1945 г., тя не е предназначена да има свои собствени бойни сили; Уставът на ООН не споменава миропазване. Но бързо става ясно, че подобен капацитет би бил от съществено значение, ако организацията иска да има някаква надежда да постигне най-важните си цели. През 1948 г. посредникът на ООН в Палестина поисква малка група от гардове на ООН, които да наблюдават примирието между Израел и неговите арабски съседи, мисия, която бележи раждането на миропазването.

Организацията на обединените нации има капацитета да изгради и разположи свои собствени многонационални военни сили, наречени миропазващи сили или „сини каски“, състоящи се от персонал, предоставен от страните-членки. Организацията на обединените нации изпраща миропазващи сили в зони на конфликт. В повечето случаи това означава нито повече, нито по-малко от трансформиране на държави и общества. Миротворците се заемат да защитават цивилни, да обучават полицейски сили, да разоръжават милиции, да наблюдават нарушенията на човешките права, да организират избори, да предоставят спешна помощ, да възстановят съдебните системи, да инспектират затворите и да насърчават равенството между половете. И те опитват да вършат всичко това на места, където трайният хаос противостои на лесните решения. През 2019 г. повече от сто хиляди миропазващи сили са били активни в четиринадесет държави, съставлявайки втората по големина военна сила, разположена в чужбина, след тази на Съединените щати.

Подробно за това какво е миропазването, как ООН помага на страните да излязат от състоянието на война на: <https://world101.cfr.org/foreign-policy/tools-foreign-policy/what-peacekeeping>.

Светът не разполага с глобална полиция, способна да спре насилието. Въпреки това разполага с миропазващите сили на ООН, които могат да помогнат за спирането на

конфликтите и да предотвратят тяхното повторение.

Опазването на мира не е същото като миротворчеството. Организацията на обединените нации се бори да предотврати насилието, когато бушуват войни, но може да помогне на страните в преход да излязат от конфликти, когато се установи мир, който трябва да се запази.

Технически войните може да приключат, когато спрат военните действия, но това не означава непременно, че държавите са постигнали мир или стабилност. В резултат на конфликт страните често изпитват икономически затруднения, масово разселване и дълбоко недоверие сред бившите бойци. В резултат на това мирът може лесно да се върне към насилието. Около 60 процента от вътрешнодържавните конфликти в началото на 21 век се възобновили в рамките на пет години.

Мироопазващите сили на ООН могат да помогнат на страните да избегнат възобновяването на конфликтите, като насърчават върховенството на закона, наблюдават избори и реинтегрират бойците в обществото и др. Те постигат тези цели не само с военно или полицейско присъствие, но и чрез предоставяне на съветници, включително икономисти, хуманитарни работници, специалисти по управление и правни експерти.

За да може Организацията на обединените нации да разгърне мироопазваща операция, тя трябва да преодолее две препятствия: първо, трябва да има съгласието на воюващите страни, което често е трудно постижимо, когато правителствата не искат други да се намесват във вътрешните им работи. Второ, операцията трябва да бъде одобрена от Съвета за сигурност на ООН, като при гласуването от петнадесетчленния орган нито една от петте държави постоянни членки не трябва да е против или да се въздържа.

Ако дадена операция бъде одобрена, Общото събрание на ООН разпределя разходите за финансиране и оборудване между държавите-членки на ООН. Към 2021 г. Съединените щати, Китай и Япония са допринесли най-много за финансирането на мироопазващи мисии (<https://peacekeeping.un.org/en/how-we-are-funded>), докато Бангладеш, Непал и Индия са предоставили (по преценка на всяка страна) най-много военни и полицейски сили за мисии на ООН (02_country_ranking_43_oct_2021.pdf)⁹.

От основаването на организацията през 1945 г. Организацията на обединените нации е разположила повече от един милион миротворци от над 120 страни в повече от 70 мисии по целия свят.

Ръководството на всяка мисия е с конкретен мандат, определен от Съвета за сигурност на ООН. Директивите варират от ограничени, като наблюдение на прекратяването на огъня, до широки и амбициозни начинания, като реорганизиране на национално правителство. Мандатът също така диктува размера на мисията, който варира от няколко специалисти до десетки хиляди мироопазващи войници.

Към декември 2021 г. Организацията на обединените нации изпълнява дванадесет мироопазващи мисии по света. Шест от тези мисии са разположени в Африка, където повече от петдесет хиляди войници подпомагат операциите на ООН. Още десетки хиляди изпълняват мироопазващи мисии или мисии за сигурност под егидата на Африканския съюз, Европейския съюз и други регионални блокове.

Освен посочените ползи, мироопазващите операции се сблъскват с множество пречки и ограничения, които подкопават тяхната ефективност. Изброени са в таблицата на следващата страница:

⁹ UN Department of Peacekeeping Operations; UN System Chief Executives Board for Coordination

Изискване за съгласие: Обединените нации могат да санкционират мироопазващи операции само с разрешение от воюващите страни. При липсата на такова съгласие – особено често срещано, когато правителствата са тези, които извършват насилието, – цивилните страдат, докато Обединените нации остават настрана. Освен това даденото съгласие от някоя държава може да бъде оттеглено.

Неуспех да бъдат защитени цивилните лица: Ангажиментите за неагресия и неспособността да реагират на променящите се обстоятелства, които попадат извън мандата на мироопазващите сили, също могат да възпрепятстват мироопазващите операции.

Констатации за неправомерно поведение: Миротворците многократно са обвинявани в нарушения на правата на човека, включително сексуално насилие.

Бюджетни ограничения: През 2019 г. повече от сто хиляди мироопазващи сили са действали в четиринадесет държави, което представлява втората по големина военна сила, разположена в чужбина, след тази на Съединените щати. Въпреки това мироопазващите операции на ООН работят с ограничен бюджет, представляващ по-малко от 0,5 процента от световните военни разходи през фискалната 2021 година. С амбициозни мандати и сериозни финансови ограничения мироопазващите мисии често полагат големи усилия да изпълнят целите си.

Двойно подчинение: командирите на „сините каски“ докладват не само на ръководството на ООН, но и на командната верига на собствената си страна. Тези офицери знаят какво техните страни очакват от тях: да върнат войските си у дома в безопасност. Когато трябва да избират между изпълнение на мандата на ООН и избягване на жертви, те обикновено избират второто.

Бившият генерален секретар на ООН Кофи Анан веднъж каза, че мироопазването на ООН е „единствената противопожарна бригада в света, която трябва да изчака пожарът да избухне, преди да може да се снабди с противопожарна машина“. Всъщност Обединените нации нямат постоянни мироопазващи сили; всяка операция трябва да се извършва за специална цел. Тази реалност усложнява значителните предизвикателства пред мироопазването, което го прави до голяма степен неефективен външнополитически инструмент за спиране на насилието, когато бушува война. Поддръжниците му обаче твърдят, че когато съществуват условия за мир, опазването на мира може да помогне за съкращаване на продължителността на войните, за защита на цивилните и поддържане на ниско напрежение след конфликти.

Европейски механизъм за подкрепа на мира

Европейският механизъм за подкрепа на мира е създаден на 22 март 2021 г. с решение на Съвета на Европейския съюз. Механизмът е извънбюджетен инструмент, имащ за цел повишаването на способността на Съюза за предотвратяване на конфликти и укрепване на мира и на международната сигурност, който позволява финансирането на оперативни действия в рамките на общата външна политика и политика на сигурност (ОВППС) с последици във военната или отбранителната сфера.

Отговор на ЕС на руската инвазия в Украйна – хронология: <https://www.consilium.europa.eu/bg/policies/eu-response-ukraine-invasion/timeline-eu-response-ukraine-invasion/>

1.6. Международният наказателен съд

Стремежът за създаване на постоянен глобален съд, който да съди извършителите на най-тежките престъпления в света, започва още през 1872 г. Но едва през 2002 г. най-накрая се появи Международният наказателен съд (МНС) (<https://www.icc-cpi.int/>), постоянен трибунал, сега подкрепян от 124 държави.

МНС не е орган на Организацията на обединените нации.

Това е постоянна международна съдебна институция с мандат да съди военни престъпления, престъпления срещу човечеството, геноцид и престъплението агресия.

Съдът е ориентиран към индивидуалната отговорност на извършителите на тези престъпления.

МНС е и първата постоянна институция на международно ниво, която се грижи за жертвите. Това е обещанието на Съда: че жертвите на жестоките престъпления ще видят, че справедливостта е въздадена.

Съдът е създаден без армия и полиция. Но армията и полицията на всички страни по Римския статут (това е международният договор, който управлява МНС) имат задължението да съдействат на съда.

Съгласно Римския статут Съветът за сигурност на ООН може да отнася дела до МНС, но сезирането не означава автоматично, че МНС ще поеме даден случай. Във всички ситуации, в които се намесва Съдът, се прави независима преценка от прокурор дали да се придвижи делото или не. И същите критерии, които се прилагат към тези ситуации, се прилагат и към сезирането от Съвета за сигурност на ООН.

Причината, поради която Съветът за сигурност на ООН има това правомощие съгласно Римския статут, е че има ситуации, в които определена държава не е страна по Римския статут, но се извършват тези престъпления. Въпреки че дадена държава не е страна, Съветът за сигурност на ООН може, в интерес на мира и справедливостта съгласно глава VII от Устава на ООН, да отнесе случая до МНС. В случаите, когато престъпления са извършени на територията на държава страна от граждани на държави, които не са членки на МНС, Съдът има юрисдикция. Пример за това е Грузия [където МНС започна разследване на войната от 2008 г. с Русия, която оттегли подписа си от Римския статут].

– Конфликтът в Украйна: В какви военни престъпления е обвинена Русия

От новините: Международният наказателен съд в Хага издаде заповед за арест на руския президент Владимир Путин. 17 март 2023 - <https://www.bbc.com/news/world-60690688>

Съдът го обвинява, че е отговорен за военни престъпления в Украйна, включително незаконно депортиране на деца.

Комисарят по правата на детето на Русия, г-жа Мария Лвова-Белова, също е обект на заповед за арест.

Според Украйна десетки хиляди възможни военни престъпления са били извършени от руските сили, откакто те нахлуха в Украйна през февруари миналата година.

Какво е военно престъпление?

„Дори войната има правила”, казва Международният комитет на Червения кръст.

Те са изложени в договори, наречени Женевски конвенции, заедно с други международни закони и споразумения.

Военните сили не могат преднамерено да атакуват цивилните хора, нито инфраструктурата, която е жизненоважна за оцеляването им.

Някои оръжия са забранени, заради безразборното или ужасяващо страдание, което причиняват, като например противопехотните мини и химическите или биологическите оръжия.

За болните и ранените трябва да се полагат грижи, включително за ранените войници, които имат права като военнопленници.

Сериозни престъпления като убийство, изнасилване или масово преследване на група са известни като „престъпления срещу човечеството“ или при някои обстоятелства „геноцид“.

Кои са последните твърдения срещу президента Путин?

Комисията на Организацията на обединените нации за разследване относно Украйна заяви, че има данни за незаконния трансфер на стотици украински деца в Русия.

Русия въведе политики като принуждаване на децата да приемат руско гражданство и поставянето им в приемни семейства, за да „създадат рамка, в която някои от децата могат да се окажат за постоянно“ в Русия, се отбелязва в доклада на Комисията.

Докато трансферите трябваше да бъдат временни, „повечето се удължиха“, като и родителите, и децата са изправени пред „многобройни препятствия при установяване на контакт“, пишат разследващите от ООН.

Украинското правителство определя броя на децата, принудително отведени в Русия, на 16 221 (към момента на изготвяне на помагалото).

Тези принудителни депортации „нарушават международното хуманитарно право и представляват военно престъпление“, заключава докладът на ООН.

Какви други военни престъпления се споменава, че Русия е извършила в Украйна?

Според ООН, в допълнение към изнасилванията, убийствата и „често срещаните“ изтезания, Москва може да бъде отговорна за още по-сериозни „престъпления срещу човечеството“ – по-специално вълната от руски атаки срещу енергийната инфраструктура на Украйна, която започна миналия октомври.

Бяха намерени масови гробове в няколко части на Украйна, по-рано окупирани от руските войски, включително няколко с тела на цивилни граждани със следи от изтезания.

- През април 2022 г., повече от 400 тела на цивилни бяха намерени в Буча, град край Киев;
- През септември 2022, 450 тела – предимно на цивилни – бяха намерени в масови гробове в Изюм, в харковски район;
- Президентът Володимир Зеленски каза, че руските войски може да са извършили повече от 400 военни престъпления в херсонски район, докато е под тяхна окупация от март до ноември 2022 г.;
- През март 2022 г., руските сили извършват въздушно нападение срещу театър в Мариупол, използван като убежище за деца;
- Една болница в Мариупол също беше ударена през март м.г.

Как може да бъдат давани под съд военните престъпления?

Съдилищата на Украйна вече са преследвали един руски войник. 21-годишният руски командир на танк Вадим Шишимарин беше затворен доживот за стрелба срещу невъоръжен цивилен, 62-годишния Олександр Шелипов, в североизточното село Чупакхивна, няколко дни след началото на инвазията.

Може обаче да се окаже по-лесно да се преследват отделни войници за военни престъпления, отколкото военни командири или висши политици.

Хю Уилямсън от Хюман Райтс Уоч казва, че установяването на „веригата на командване“ е много важно за всякакви бъдещи процеси, включително дали лидерът е разрешил зверство – или си е затворил очите за него. Работата на журналистите също може да е от съществено значение и да помогне за установяване на отговорните за престъпленията лица, в това число висши командващи¹⁰.

Международният наказателен съд разследва военни престъпления и престъпления срещу човечеството в Украйна от 2013 г., преди анексирането на Крим от Русия.

Главният прокурор на Съда, британският адвокат Карим Хан, смята, че има разумна причина да се предполага, че са извършени военни престъпления.

МНС обаче няма правомощия да арестува заподозрени, а Русия не е подписала споразумението, с което е създаден съдът – така че е малко вероятно да екстрадира заподозрени.

МНС обикновено поема наказателното преследване за военни престъпления в държави, където съдебните системи са твърде слаби, за да провеждат сами наказателни преследвания.

Досега обаче изглежда, че украинските съдилища са успели да организират свои собствени дела. До края на август 2022 г. украинският главен прокурор повдигна обвинения на 135 заподозрени военни престъпници.

МНС може да заведе наказателно преследване срещу политически лидери за „водене на агресивна война“. Това обхваща неоправдано нахлуване или конфликт, които не са предприети при самоотбрана.

Професор Филип Сандс, експерт по международно право в Лондонския Юнивърсити колидж, обаче казва, че Международният наказателен съд не би могъл да преследва руски лидери като президента Владимир Путин, отново защото Русия не е страна по статута на Съда. На теория Съветът за сигурност на ООН може да поиска от МНС да разследва това престъпление. Но Русия може да наложи вето.

Проф. Сандс казва, че световните лидери трябва да създадат еднократен трибунал, който да преследва престъплението агресия в Украйна.

Права на човека

Практически всички държави приемат авторитета на Всеобщата декларация за правата на човека, приета на 10 декември 1948 г. от Общото събрание на ООН. За целите на международните отношения, днес човешките права означават – с известно огрубяване – правата, изброени в Декларацията. Те след това са доразвити в серия от договори, ратифицирани от много държави.

Към 8 май 2006 г. в шестте най-важни договори за правата на човека (Международния пакт за политическите и гражданските права, Международния пакт за икономическите, социалните и културни права, Международната конвенция за премахване на всички форми на расова дискриминация, Международната конвенция за премахване на всички форми на дискриминация срещу жените, Конвенцията на ООН срещу изтезанията, Международната конвенция за правата на децата) участват 166 държави, което представлява наистина впечатляващите 85% от всички ратификации на подобни договори.

Данните за ратификациите могат да се видят на адрес:
<http://www.ohchr.org/english/countries/ratification/index.htm>.

¹⁰ The New York Times. Exposing the Russian Military Unit Behind a Massacre in Bucha | Visual Investigations. https://www.youtube.com/watch?v=IrGZ66uKcl0&ab_channel=TheNewYorkTimes

В системата на ООН са приети и други важни документи за правата на човека. Макар да не са с обвързващ характер, те имат морална тежест и се приемат като водещи принципи от голямата част от държавите. Сред тях е приетата през 1998 г. Декларация за правото и отговорността на индивиди, групи и организации на обществото да стимулират и защитават универсално признатите права на човека и фундаменталните свободи. Позната е като Декларация на защитниците на правата на човека (Declaration on Human Rights Defenders) и безспорно се отнася и за журналистите, отразяващи събития по време на война.

На следния адрес можете да намерите текста на декларацията на български език.
<https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-human-rights-defenders/declaration-human-rights-defenders-different-languages>

България е ратифицирала международните договори, уреждащи спазването на цялата гама от права на човека и те са инкорпорирани в българската Конституция от 1991 г. Международните норми имат изключително висок ранг в българското право. Конституцията (чл. 5, ал. 4) прави онези договори, които са ратифицирани и публикувани, част от законодателството и им дава приоритет по отношение на онези закони, които им противоречат.

Големият дебат за жените, мира и сигурността

Ройтерс: „Резолюция на ООН за жените, мира и сигурността: годишнина, която си заслужава да се отбележи?“¹¹ 19 юни 2009

Автор на коментара е Доналд Стайнбърг, заместник-председател по политиката на Международната кризисна група, член на борда на Комисията за жените бежанки, служил е в консултативния съвет на изпълнителния директор на Фонда на ООН за развитие на жените (UNIFEM).

Текстът е посветен на годишнина на Резолюция 1325 на Съвета за сигурност на ООН за жените, мира и сигурността. Тази новаторска резолюция е приета единодушно през октомври 2000 г. с цел справяне с малтретирането на жени по време на въоръжен конфликт, включително сексуално насилие и разселване, и за по-пълно участие на жените в предотвратяването на конфликти и омиротворяването. <<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=6166&l=1>>

[...] Резолюция 1325 беше правилно приветствана като пътна карта за насърчаване, наред с други стъпки, на пълното ангажиране на жените в мирните преговори, баланса на половете в правителствата след конфликт, подходящо обучени мироопазващи сили и местни сили за сигурност, защита на разселените жени и отговорност за сексуално насилие. Тя призова Генералния секретар да въведе перспективата на равенството между половете във всички мироопазващи операции и други програми на ООН и за по-голямо финансиране за мерки

¹¹ Със съкращения.

за защита на жените по време на въоръжени конфликти и възстановяване на институциите, които имат значение за жените.

Основният проблем с плановете за празнуване е, че наистина няма толкова много за празнуване. Обещанието на Резолюция 1325 досега е до голяма степен отлагана мечта. Жените продължават да бъдат безнаказано изнасилвани и трафикирани в конфликтни ситуации както от бунтовническите сили, така и от правителствените военни, натоварени да ги защитават. Жените строители на мира все още са изправени пред тежка правна и културна дискриминация; съчетано със сексуално насилие и заплахи срещу тях, това налага виктимизация и опасност, която кара дори най-смелите жени да се замислят преди да пристъпят напред.

В последните мирни преговори в Индонезия, Непал, Сомалия, Кот д'Ивоар, Филипините и Централноафриканската република нито една жена не е участвала като преговарящ, посредник, подписал или свидетел. Мъжете, водещи мирни конференции, все още изключват жените или ги преместват в преддверията, докато се провеждат „истински“ преговори, като по този начин създават споразумения, които не са свързани с основната истина и е по-малко вероятно да бъдат успешни и да се радват на обществена подкрепа.

Липсата на участие на жените все още заглушава гласовете им по въпросите на вътрешното разселване, трафика на жени и момичета, сексуалното насилие, малтретирането от страна на силите за сигурност, грижите за майчиното здраве и образованието на момичетата. Такива опасения обикновено се отлагат за кратко в мирните процеси и усилията за възстановяване и се предоставят недостатъчно финансиране. Фондът на ООН за развитие на жените (UNIFEM) изчислява, че по-малко от 6 процента от средствата, ангажирани на донорски конференции след мирните споразумения, са насочени по някакъв начин към жените.

ООН не успя да даде пример. Архитектурата на ООН за пола във въоръжените конфликти е смесица, без водеща агенция и без ясно разпределение на отговорностите между UNIFEM, специалния съветник по въпросите на пола, отдела за напредъка на жените, Комисията за положението на жените, специалния докладчикотносно насилието срещу жени, Комисията за изграждане на мира, Департамента за мироопазващи операции, Бюрото на ПРООН за предотвратяване и възстановяване на конфликти (BCPR) и други.

Някои смятат, че тези въпроси ще бъдат разгледани в текущия дебат относно реструктурирането на начина, по който ООН се занимава с проблемите на пола като цяло. Но идеалното решение – една агенция с поне 1 милиард долара специално финансиране, така нареченият „УНИЦЕФ за жените“ – изглежда недостижимо. Дори частичните реформи, включително странно наречената „Съставна единица“, са затворени в същите проблеми, които убиха полезните предложения, направени от тогавашния генерален секретар Кофи Анан през 2006 г.

Не е твърде късно да се гарантира, че 10-ата годишнина от Резолюция 1325 си заслужава да бъде отбелязана. Като първа стъпка генералният секретар Бан Ки-мун и заместник-генералният секретар Аша Роуз Мигиро трябва да назначат консултативен панел по рез. 1325 от видни международни фигури от развиващи се и развити страни с предишен ангажимент по отношение на равнопоставеността и въоръжените конфликти, както и познаване на системата на ООН. Консултативният панел ще предложи и ще бъде упълномощен да помогне за прилагането на конкретни реформи и практически стъпки в системата на ООН, държавите-членки и по-широката международна общност за по-добра защита на жените в конфликтни ситуации и гарантиране на тяхното участие в изграждането на мира.

Панелът трябва да разработи и помогне за прилагането на механизми за отчетност чрез идентифициране на обвързани с времето цели, предлагане на критерии за измерване, определяне на отговорността за изпълнението и определяне на награди и санкции, за да се гарантира съответствие от лица и агенции в рамките на системата на ООН. Тя ще се стреми да промени срамната ситуация, в която жени заемат само два от 40-те поста за специални

представители на Генералния секретар в отделните държави.

Сред допълнителните стъпки могат да бъдат:

- Натоварване на един субект с надзора на дневния ред 1325, работещ в тандем с постоянна работна група на Съвета за сигурност;
- Създаване на списък за наблюдение на държави и недържавни актьори, предизвикващи загриженост, които да бъдат назовавани и порицани, за да подобрят своите позиции;
- Осигуряване на периодични доклади от генералния секретар до Съвета за сигурност относно състоянието на прилагането на 1325;
- Утвърждаване на принципа, че ще се приемат санкции за правителства и недържавни участници, които не отговарят на международните стандарти за защита.

Ако тези елементи изглеждат претенциозни, важно е да запомните, че всяка от тези мерки сега се прилага за защитата на децата във въоръжен конфликт съгласно Резолюция 1612 на Съвета за сигурност на ООН.

Успехът на панела няма да се измерва с докладите, които издава, или публичността, която генерира. От него се очаква да промени живота на жените на място, да осигури места за жените в мирните преговори и следконфликтното управление, да попречи на въоръжени бандити да злоупотребяват с жени, да държи правителствените сили за сигурност и военачалниците отговорни за сексуалното насилие срещу жени, да попречи на трафикантите да превръщат жените и момичетата в стока, да изгражда силни мрежи на гражданското общество за жените и да прекрати стигмата на виктимизацията, която измъчва жените лидери. Това вече би било постижение, което си заслужава да се отпразнува.

Внимание: В качеството си на съавтор на резолюция 1325 на Съвета за сигурност на ООН, България отдава приоритетно значение на въпросите, свързани с равноправието на жените във всички области на общественно-политическия, икономическия и социалния живот.

На 19 март 2020 г. с решение на Министерския съвет на Р България №185 бе приет първият „Национален план за действие относно жените, мира и сигурността за периода 2020-2025 г.“, с което България се превърна в 84-тата държава-членка на ООН, която прие подобен стратегически документ в изпълнение на резолюция 1325 на Съвета за сигурност на ООН за жените, мира и сигурността.

Националният план за действие е структуриран в четири раздела: 1) Превенция; 2) Участие; 3) Закрила; 4) Приоритизиране. Те са взаимосвързани и взаимозависими, като определят резултатите, които България ще се стреми да постигне в рамките на петгодишен период.

Очакваните резултати се отнасят до постигане на равнопоставеност на жените и мъжете, овластяване на жените и тяхната по-активна роля в процесите на предотвратяване, разрешаване на конфликти и изграждане, укрепване и опазване на мира.

2. Журналистика по време на война

„Журналистите не трябва просто да заснемат войната. Те трябва да са подготвени и да навлязат в същината. Да могат да обяснят защо това се е случило, да видят процесите зад това, което се е случило. И така пропагандата във войната се изключва напълно.“ Стюарт Рамзи¹²

2.1. Военните конфликти и ролята на медиите

Военните конфликти са една от определящите черти на съвременния свят. От края на Студената война има голям брой конфликти, които са причинили смъртта на милиони хора и страданията и разселването на още милиони. Предполага се, че през последните десет години над два милиона деца са загинали в конфликти, повече от един милион са останали сираци и повече от шест милиона са сериозно пострадали. Един много тревожен фактор е нарастването на броя на конфликтите, които фундаментално разяждат способността на държавата да се грижи за своите граждани.

По данни на Стокхолмския институт за изследване на мира (SIPRI) през 2021 година в света са водени активни въоръжени конфликти в най-малко 46 държави: 8 са в Америка, 9 в Азия и Океания, 3 в Европа, 8 в Близкия изток и Северна Африка и 18 в Африка на Юг от Сахара. Както и в предходните години, повечето от тях се разгръщат в рамките на една държава, между правителствени сили и една или повече въоръжени недържавни групи. Общият изчислен брой смъртни случаи, свързани с конфликти, се е увеличил до около 150 000 през 2021 г., което е с 13 процента повече в сравнение с 2020 г.

Специалното ни внимание е към Европа. През последното десетилетие Европа преживява срив на изгражданата десетилетия наред рамка от правила, процедури и институции за предотвратяване на конфликти и управление на кризи. След 2014 г. бързата низходяща спирала към въоръжен конфликт в Украйна доказва, че договореностите остават неадекватни в по-сложни ситуации. Присъединяването на Крим към Русия без съгласието на украинските власти стана голямо предизвикателство за европейския ред за сигурност.

Продължаващата вече втора година война на Русия в Украйна води съвсем естествено до растящ обем производство и доставки на оръжия. Свидетели сме на война през 21 век в Европа, водена от ядрена сила, която има повече ядрени оръжия от всяка друга страна. Руската атака срещу Украйна значително възроди НАТО, като САЩ и други държави-членки насочиха военно оборудване на стойност десетки милиарди долари към Украйна.

Данните на Стокхолмския институт за изследване на мира от март 2023 г. показват растящото въоръжаване като една от основните тенденции в света. Вносът на големи оръжия от европейски държави се е увеличил с 47 процента между 2013-17 г. и 2018-22 г., докато глобалното ниво на международните трансфери на оръжие е намаляло с 5,1 процента.

Друга актуална тенденция е придобиването на голям брой производители на оръжие от частни рискови инвеститори, които не носят задължения за прозрачност, за разлика от листвани на борсата публични компании. Войната в Украйна и напрежението около Тайван най-вероятно ще направят оръжейния сектор още по-привлекателен за частните капиталови фондове¹³.

¹² Христов, В. Как се отразява война, изпълнена с фалшиви новини и дезинформация? Отговорите от Стюарт Рамзи и Евгения Дилендорф. Би Ти Ви новините, 07.05.2022 г.

¹³ <https://www.sipri.org/media/press-release/2023/surge-arms-imports-europe-while-us-dominance-global-arms-trade-increases>

Най-тревожни все пак са данните за понесените човешки жертви и страдания. На 21 февруари 2023 година Върховният комисар на ООН за правата на човека Фолкер Тюрк изрази съжаление за човешката цена на войната в Украйна, която доведе до смъртта на най-малко 8 006 цивилни и 13 287 ранени през последните 12 месеца, в допълнение към многобройните изгубени преди това животи в конфликта в Източна Украйна. Около 14 милиона души са били разселени от домовете си¹⁴, казва Тюрк. Според мониторинговата мисия на Службата на ООН по правата на човека в Украйна, от възрастните цивилни жертви, чийто пол е известен, мъжете представляват 61,1 процента от цивилните жертви, а жените – 39,9 процента. Най-малко 487 деца са били убити и 954 ранени.

– Етапи в развитието на военните конфликти

За медийното отразяване на военните конфликти е важно да се знае в какъв етап е ескалацията на конфликта. Фридрих Глас идентифицира девет етапа на ескалация. Според него третият етап е особено важен за медиите, защото в него те могат да имат роля на посредници и агенти на мира¹⁴.

1. Втвърдяване: Мненията се трансформират в позиции. Възприятията и ролите се консолидират. Въпреки това и двете страни все още вярват, че недоразуменията могат да бъдат изяснени чрез словесна аргументация и диалог.

2. Поляризация, дебат: Все още съществуват общи цели, но индивидуалните интереси надделяват. Отстъпването на позиции би имало неблагоприятни последици. Всяка страна се опитва да се наложи над другата. Коригират се начини на поведение, които не са пряко свързани с проблема. Все още има интерес към поддържане на връзката жива, но тактическите маневри се увеличават.

3. Действия, а не думи: Не се поставят под съмнение основните обвинения. Отказано е правото на отговор на другата страна. Диалогът е изоставен.

4. Образи и коалиции: Устойчивите нагласи се увеличават и фокусът се измества към победата и увереността в собствената правота. Негативният образ на опонента се утвърждава, в същото време собственият образ се възвеличава. Самовъзприятията се потвърждават от действията на опонента.

5. Загуба на лице: Практикува се публично оклеветяване на другия с цел укрепване на собствената позиция. Всякаква форма на директен контакт между групите е невъзможна. Отвращение към другия.

6. Стратегии на заплахата: Враждуващите страни са прерязали всички пътища за оттегляне. Насилствените действия се увеличават. Действията на врага се считат за агресивни, а собственото поведение се тълкува като реактивно. Засилва се ирационалното действие, целта е да се постигне абсолютен контрол над врага и ситуацията.

7. Ограничени разрушителни удари: Намерение за унищожаване на врага чрез разрушителни действия, за да се гарантира собственото съществуване. Всяка страна смята другата за способна да предприеме всякакви действия и за да се избегне това, тя – другата страна, трябва да бъде елиминирана. Собствената цел трябва да се отстоява на всяка цена.

8. Раздробяване: Разрушителните удари имат за цел да разпокъсат противника, да унищожат основата на съществуването му и да го отрежат от поддръжниците му. Увеличават се хаотични прояви на агресия. Целта е да се разбие другата страна по възможно най-успешния начин, но без да се застрашава собственото съществуване.

9. Заедно в бездната: Използват се всякакви форми на насилие, дори и такива с опасност от самоунищожение. Непосредствената цел е елиминирането на врага.

¹⁴ Glas, Fr. Konfliktmanagement, Vol. 2, Bern/Stuttgart, 2002, p.216ff.

– Потенциална мирна роля на медиите

В процеса на конфликт медиите изпълняват следните роли, които в крайна сметка могат да доведат до постигане на мир¹⁵.

- Предконфликтна фаза: В тази ситуация медиите оповестяват конкуриращите се интереси на враждуващите страни. Те могат да осигурят ранно предупреждение за потенциални конфликти и да окажат натиск за превенция на насилствен конфликт.
- Период на конфликт: на този етап медиите извеждат на преден план човешки, икономически, социални и политически въздействия на войната и по този начин потвърждават нуждата от мир. Медиите могат да позволят на хората да изразят своите страхове и разочарования и да споделят опит и съвети с другите, включително с властимащите.
- Следконфликтни ситуации: В тези ситуации медиите следят за прилагането на мирните споразумения, които са били постигнати от враждуващите страни, и гарантират, че те се прилагат разумно. Медиите дават възможност на гражданите да бъдат активни заинтересовани страни, да водят политики и да използват предоставената безпристрастна информация, за да упражняват човешките си права.

Контролен списък за важните неща, които да имате предвид, когато отразявате конфликти

- Разбирате ли наистина какво се случва – причините за много конфликти се крият както в миналото, така и в сложното настояще. Добрите журналисти ще изследват причините за конфликта от всички гледни точки.
- Откъде получавате вашите „факти“: журналистите трябва да се погрижат да направят балансирано и внимателно установяване на фактите за това, което се случва или се е случвало.
- Осъзнавате ли отговорността си като журналист и силата, която вашите репортажи могат да имат върху отделни лица, правителства и дори върху хода на военните действия.
- Приемате ли важноста на това как медиите рамкират и изобразяват даден проблем и как рамкирането влияе както на вашето отразяване, така и на това как обществото разбира конфликта.

Въпросът е дали всички тези препоръки могат да се спазват. Новините и изображенията се превръщат в стратегически стоки по време на война. Журналистите принадлежат към социално-икономически класи и етнически групи; те имат определени предразположения или възгледи. Нерядко журналисти и фотографи се връщат от война с признанието, че са престанали да бъдат просто наблюдатели и са станали участници.

– Ролята на социалните медии

Социалните медии – включително Facebook, Twitter, Instagram, YouTube, Tumblr и други подобни – позволяват на всеки по света да публикува почти всичко, което пожелае – вярно или невярно – с много малко контрол върху точността на споделеното. Налице е широко използване на „ботове“ – компютри, които подпомагат разпространето на милиони фалшиви истории в социалните медии. Смята се, че това значително насърчава общественото мнение към крайности в мисленето и оценките. Резултатът е нарастваща поляризация както на аудиторията, така и на

¹⁵ По-подробно виж при Pani, Pandeli, Ulrike Fischer-Butmaloiu. Introduction to Conflict Sensitive reporting. Friedrich Naumann Foundation, 2017.

вземашите решения, което прави политическите процеси до голяма степен нефункционални.

Социалните медии стават проводник на изобилие от пропаганда и дезинформация около руско-украинската война. Те са истинско информационно бойно поле, тъй като и двете страни използват социалните медии, за да се дискредитират взаимно и да повлияят на своите аудитории и на световното мнение. По думите на Карл фон Клаузевиц победата в една война е не просто завземането на бойното поле, но и във физическото и морално разрушаване на въоръжените сили на врага. Победата зависи от уменията да посрещаш сляпата омраза на врага с овластени „морални сили“. Пренесени в наши дни, думите на Клаузевиц чудесно прилягат на информационните операции в социалните мрежи, агресивно насочени както за пораждаване на вътрешна психологическа подкрепа, така и за деморализиране и победа над противника.

През 2014 г., по време на анексията на Крим, проруската комуникация чрез социалните медии спомогна за насърчаване на чувството за стабилност и сигурност за руснаците в Крим, като същевременно отгледа култура на дезинформация, за да предизвика страх и безпокойство, дори омраза към Украйна. Посланието беше „Крим е наш“, а според пропагандата, анексирането е волята на кримския народ.

От страна на Украйна социалните медии също са силен инструмент за пропаганда. „Осем години война в източния регион Донбас са дали на хората много време да усъвършенстват уменията си, от противодействие на дезинформацията до разпространяване на хумористично съдържание, предназначено да повдигне морала“, коментира Би Би Си в материала „Как Украйна печели войната в социалните медии“.

Разказът е за група талантиливи млади хора, натоварени от Министерство на отбраната да създават интересни, въздействащи и професионално добре насочени комуникационни инструменти.¹⁶ В коментара на Би Би Си са споменати няколко креативни и въздействащи клипове с подходящ музикален аранжимент, които се разпространяват с благодарности:

- към Великобритания за предоставяна на Украйна военна помощ (<https://twitter.com/DefenceU/status/1539671779312033793?s=20&t=J0-ddBYutQSVkDcLWzD71g>),
- към Франция за подкрепата, чрез съчетание на много рози, парижко небе и оръжия (<https://twitter.com/DefenceU/status/1580090899228418048?s=20&t=2NNyKEYRPnxbjs9ebzO9mQ>)
- към Швеция с музиката на Абба като благодарност за помощ от 20 000 ш.д. (<https://twitter.com/DefenceU/status/1538169555108896776?s=20&t=J0-ddBYutQSVkDcLWzD71g>).

Наред с тези видеа, които са насочени към външната публика, креативната агенция към Министерство на отбраната произвежда и видеоматериали за деморализиране на агресорите:

- видео по песента на Bananarama – Cruel Summer
<https://twitter.com/DefenceU/status/1557621932429819907?s=20&t=S7rYuJHCFK3CQ6jAo0KWSQ>
- видео за отразяване на загубите на руската страна в конфликта
(<https://twitter.com/DefenceU/status/1565037514888560641?s=20&t=m6F1LYhUOlP9uiNGGWYijA>)

¹⁶ How Ukraine is winning the social media war. Published 16 October 2022. Online: <https://www.bbc.com/news/world-europe-63272202>

– Журналистите по време на война

Правата и задълженията на журналистите в зоните на въоръжени конфликти са определени от Международното хуманитарно право (МХП) (или Международното право за въоръжените конфликти), признато в по-голямата си част от всички страни по света.

Хагските конвенции и декларации от 1899 г. и 1907 г., Женевската конвенция от 1949 г. относно защитата на цивилните лица по време на война и Допълнителните протоколи от 1977 г. към нея, съответните резолюции на Общото събрание на ООН, са ключови документи в тази област.

В по-широк смисъл Хагската конвенция се отнася до правилата и обичаите на водене на война и поставя ограничения за използването на оръжия. Женевската конвенция установява защита за тези, които са в и около конфликтна зона, но не участват в конфликта – цивилно население, ранени, военнопленници и др.

От особено значение е обичайното международно хуманитарно право, чиито основни положения са събрани в изследване, спонсорирано от Международния комитет на Червения кръст през 2005 г.:

https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/ukr-irrc_857_henckaerts.pdf

Съгласно Първия допълнителен протокол към Женевската конвенция от 12 август 1949 г. документът, който удостоверява статута на дадено лице като журналист, е прес карта, издадена от правителството на държавата, чийто гражданин е журналистът или на чиято територия пребивава или в която се намира медията, която го е изпратила.

Съгласно член 4 А (4) от Конвенцията за третиране на военнопленниците от 1949 г., публикувана в ДВ от 20.03.2014 г., военните кореспонденти са представители на средствата за масово осведомяване, които имат акредитация във въоръжените сили, придружават военни формирования, без реално да са техни членове. Правният статут на военните кореспонденти се удостоверява с документ за акредитация. С издаването на този документ правителството поема отговорност да гарантира на журналиста безопасност, стига последният да спазва правилата за акредитация.

Съгласно 1-вия допълнителен протокол към Женевската конвенция, в случай на залавяне, военните кореспонденти се ползват с всички права на военнопленниците, поради официалното им право да придружават военни формирования. Ако възникне съмнение относно статута на лице, претендиращо за статут на военнопленник, тези лица трябва да се ползват от защитата на международното хуманитарно право до момента, в който техният статут бъде определен от компетентен съд (Конвенция от 1949 г. относно третирането на военнопленниците, член 5).

Заради войната Украйна се е превърнала в една от най-смъртоносните страни в света за журналисти, сочи доклад на Международната федерация на журналистите (МФЖ). Според организацията там са били убити поне 12 репортери, повечето от тях са били украинци и руснаци, но няколко чуждестранни кореспонденти също са загинали, като повечето от смъртните случаи са се случили в първите хаотични седмици на конфликта. А според Националния съюз на журналистите на Украйна общият брой на убитите медийни служители е 32-ма. *Изм. В. 24 часа, 27.01.2023 г.*

Още двама журналисти са убити в периода януари-май 2023 г.

<https://rsf.org/en/country/ukraine>

Изследване сред български военни кореспонденти

Габриела Наплатанова изследва представите на журналистите за ролята им в отразяването на събитията в горещи точки на света. 61% от анкетиранияте в това изследване журналисти имат опит в отразяване на въоръжени конфликти в Ирак, Афганистан и Косово, както и в отразяването на анексирането на Крим и сраженията в Източна Украйна, преврата в Турция и терористични актове в Европа (Ница, Стокхолм, Истанбул, Барселона, Сарафово).

Изследването показва важна тенденция към самостоятелност на българския журналист в зона на конфликт. 81% от респондентите в различна степен смятат, че не трябва безрезервно да се приема информацията за конфликта на големите агенции и телевизионни мрежи, а всички са съгласни, че информацията трябва да се проверява през собствени източници.

Негативен е отговорът на въпроса за евентуално отстъпление от етични норми като *търсене на две или повече гледни точки, потвърждаване от два източника, безпристрастно, да не се вреди, неприкосновеност на личността, да не се снима без разрешение, да се публикува секретна информация в обществен интерес, но застрашаваща контингента.*

Процентното разпределение по въпроса дали журналистът трябва да е обективен независимо от официалната позицията на неговото правителство посочва силната независимост на журналистите в отразяване на военни конфликти и операции. 91% са отговорили утвърдително и само 9 процента са запазили неутрална позиция.

Най-висок приоритет се дава на информацията от собствени източници в зоната за операции и в по-малка степен на информация през други медии и написаното в социалните мрежи по конкретното събитие. По-скоро отрицателно с тенденция към неутрално е отношението към информацията от медиите на противостоящата страна.

Сред най-предпочитаните източници на информация са командирите и членовете на военните подразделения. Средноаритметичната стойност за използването им като източници се доближава до категоричното одобрение. Интерпретацията в подреждането на източници показва категоричен превес на собствените въоръжени сили като възможни източници, но и тенденция да се търси информация за другата страна в конфликта и засегнатите от него местни жители.

Отбелязана е висока степен на отговорност относно ограниченията за снимане в базите и военните обекти в зона на конфликт. Силно одобрение по скалата на отговорите има за ограниченията за снимане, свързани с личен състав, лица със защитен статут, комуникации и критична инфраструктура.

В анкетата едва 19% от журналистите в различна степен се съгласяват, че присъствието на журналисти може да се ограничи заради сигурността на операцията, останалите са неутрално или отрицателно настроени към подобна възможност. Кое то потвърждава и журналистическия принцип, че по един или друг начин те ще се опитат да бъдат там, където се случват събитията.

Разпределението на отговорите по въпроса за очаквано съдействие в зоната на операцията или въоръжения конфликт подрежда с висока степен на одобрение институции като местните медийни партньори, собствените въоръжени сили, неправителствени организации.

Журналистите категорично мислят за рисковите ситуации, които могат да бъдат спестени в зоната на конфликт, и отговарят с висока степен на одобрение, че им е необходима предварителна подготовка за пътуването под формата на специализирани курсове, инструкции и наръчници.

Източник: Наплатанова, Габриела. Предизвикателства пред медийното отразяване на военни конфликти. In: *Newmedia21.eu. Медиите на 21 век: Онлайн издание за изследвания, анализи, критика* [online], 02 април 2018 [cited 31 March 2023]. Available from: <https://www.newmedia21.eu/analizi/predizvikatelstva-pred-medijnoto-otrazyavane-na-voenni-konflikti/>

2.2. Професионална журналистика

„Като журналисти, ние се опитваме, доколкото можем, да прилагаме възможно най-високите етични стандарти, защото медиите, преди да бъдат професия, се отнасят до човешкото разбиране, етиката и закона. Не можете да бъдете над всичко това“. Тамер Ал-Мешал, палестински журналист¹⁷

По данни на „Репортери без граници“, публикувани през февруари 2023 г., от началото на нахлуването на Русия в Украйна 12 хиляди украински и чуждестранни журналисти са били акредитирани да отразяват войната в Украйна.¹⁸

Отразяването на въоръжените конфликти е много важна и много сложна задача за журналистите и медиите. Събирайки и разпространявайки достоверна информация за военните действия, журналистите изпълняват изключително важна мисия от обществен интерес. Често благодарение на журналистите сериозните нарушения на човешките права, военните престъпления и други зверства стигат до вниманието на обществеността и на вземащите решения на национално и международно равнище.

За да спазват професионалните стандарти, журналистите би трябвало да бъдат независими и да се пазят от пристрастия. Проблемът идва от това, че при отразяване на конфликти журналистите попадат в триъгълника на комплексни отношения между медии, политици и аудитория. Колкото по-малка е културната, политическата и икономическата дистанция, колкото по-близо е войната и колкото по-силно е въздействието от въоръжените действия върху собствената страна, толкова по-силен е ангажиментът на всички заинтересовани. Съответно повече са емоционалните, идеологическите и политическите въздействия върху журналистите.

Това се отнася много точно за мястото на българската журналистика при отразяване на войната в Украйна, започнала в началото на 2022 година, водена не само близо до нашите граници, но съчетана с провеждана дълги години у нас хибридна война от страна на Русия.

„Войната се води не само на територията на Украйна, войната се води и за умовете и съзнанието на хората, тази война се води и в България“, заяви зам. военният министър Йордан Божилов през юни 2022 г. по повод медийни публикации по отношение на украинските бежанци¹⁹.

“В България се води паралелна война. Сега у нас има гореца хибридна война за излизане от НАТО и идване на власт на правителство, лоялно на Путин. И в този момент всеки журналист е войник, той във всяка война воюва”, заявява Георги Лозанов в дискусия „Как отразяваме войната в Украйна“²⁰, проведена в същия месец през 2022 година в курорта Св. Влас за раздаване на награди за телевизионна журналистика.

„Проруската пропаганда тук лесно действа на различни нива. От чувството за благодарност към двойните ни освободители (както се оказва, и двойни поробители), през преклонението пред руската култура (сякаш Путин и Чехов са братя-близнаци) до изявления на висши политици, които отказват да застанат ясно на страната на жертвата. Всичко това няма как да не разделя обществото“, написа Георги Господинов в статия, публикувана в британския в. „Гардиън“ през април 2023 г.

¹⁷ Reporting Under Occupation in Palestine. Interview with Tamer Al-Meshal. p.84

¹⁸ <https://rsf.org/en/ukraine-year-information-warfare-numbers>

¹⁹ <https://www.mediapool.bg/mo-sreshtu-bulgaria-se-vodi-propagandna-voina-s-izklyuchitelna-sila-news336284.html>

²⁰ <https://glasove.com/novini/zhurnalisti-i-mediyni-eksperti-diskutirat-kak-otrazyavame-voynata-v-ukrayna>

Предложените цитати очертават сложността на това българските журналисти да бъдат еднакво безпристрастни по отношение на двете страни в конфликта.

В тази част на помагалото ще припомним някои правила, които помагат за професионално изпълнение на журналистическите функции. Наред с идеята за безпристрастност на водещо място стои въпросът за обективността. Могат ли журналистите да бъдат неутрални, опитвайки се да представят обективно и точно събитията?

– Какво означава обективно отразяване на конфликти

Обективното отразяване на военните конфликти е предизвикателство за професионалния журналист, защото му е трудно да не взема страна, да не се поддаде на влияния или на собствените си вярвания, идеи и ценности. Войните по правило заличават разнообразието от социални напрежения и ги свеждат до логиката на конфликта, усилват пристрастията спрямо агресори и защитници и налагат поляризиран морални преценки, отслабващи значението на критерия за обективност в съвременната журналистика.

Проблемът с обективността е в това, че журналистите не са неутрални роботи. Те имат своите ценности, своя субективен поглед и като всички, журналистите носят ценностите на своята родина, своята религия и своята етническа група.

Ето какво мисли Зайна Ерхаим, сирийска журналистка и феминистка, отразявала сирийската гражданска война от страната:

„Как можеш да бъдеш „неутрален“, когато живееш в режим, при който казването на истината се счита за престъпление, наказуемо с всички необходими средства? Може да ви счупят костите, да ви задушат, да загасят цигара върху клепачите ви или да бъдете подложени на всякакви други средства за мъчение. Нека си представим какво би се случило със западен журналист, ако се опита да бъде неутрален, когато прави репортаж за ИДИЛ. Какво ще се случи, ако се почувства длъжен да цитира Абу Бакр ал Багдади, самозвания халиф на ИДИЛ, за да балансира „твърденията“ и „обвиненията“ на жертвите му? ...Напротив, пристрастието към човечеството и човешките права не е нещо, от което да се срамуваме, що се отнася до мен. За мен това е целта на журналистиката“.

„Пристрастието към човечеството и човешките права не е нещо, от което да се срамуваме“. Зайна Ерхаим

Обективното отразяване на конфликти не означава неутрално. То трябва да е точно, с проверени източници, пазещо личната неприкосновеност на засегнатите лица, критично към властимащите, лишено от реч на омразата. Правилата на Би Би Си съветват при отразяване на война да се посочва източникът на информация и да се представят данни от трети страни, особено когато има противоречиви твърдения²¹. Освен това репортерите и кореспондентите трябва да са наясно, че коментарите им в социалните медии трябва да се подчиняват на същите изисквания.

Журналистиката по време на война трябва да отразява събитията и сцените от войната, без да бъде сензационна. Да се стреми да отразява живота и страданията на „нормалните“ хора и по този начин да даде на войната „лице“. „Фокусирайте се върху човешката страна на

²¹ BBC Editorial Guidelines. Section 11: War, Terror and Emergencies.11.3. <<https://www.bbc.com/editorialguidelines/guidelines/war-terror-emergencies/guidelines/>>

историите“, съветва Зайна Ерхаим²². Това може да не изведе историята ви на първите страници на международните медии, тъй като те обикновено търсят секси теми за екстремисти, но ще ви донесе уважение, признание и някои награди“.

Правилата на Ройтерс

Като журналисти от Ройтерс, ние никога не се идентифицираме с никоя страна в проблем, конфликт или спор. Нашите текстове и видеоматериали трябва да отразяват всички страни, а не само една. Това води до по-добра журналистика, защото изисква от нас да спираме на всеки етап от събирането на новини и да се питаме „Какво знам?“ и „Какво трябва да знам?“. При отчитането на оферта за поглъщане на компания, например, трябва да е очевидно, че на целевата компания трябва да се даде възможност да изрази своята позиция. По същия начин, в политически спор или военен конфликт винаги има поне две страни, които трябва да се вземат предвид и рискуваме да бъдем възприети като пристрастни, ако не успеем да дадем достатъчно пространство на различните страни.

Тази обективност невинаги се свежда до предоставяне на еднакво пространство на всички страни. Извършителят на зверство или лидерът на маргинална политическа група може да получи по-малко място от жертвите или основните политически партии.

Трябва обаче винаги да се стремим да бъдем стриктно справедливи и балансирани. Твърденията не трябва да се представят като факт; обвиненията не трябва да се представят като потвърдена вина. Ние сме длъжни да бъдем честни, да дадем възможност на субектите на подобни истории да изложат своята гледна точка.

<https://www.reutersagency.com/en/about/standards-values/>

²² Erhaim, Z. War on Your Doorsteps: When war is on your doorstep – the impossible road taken by a citizen journalist. Published 01.20.2022.<<https://institute.aljazeera.net/en/ajr/article/1746>>

Три становища на Комисията по журналистическа етика по актуални въпроси, свързани с отразяване на войната, която Руската федерация води срещу народа на Украйна

На заседанието си на 15 март 2022 г. Комисията за журналистическа етика обсъди някои въпроси, свързани с журналистическото отразяване на войната в Украйна за целите на новините и актуалната публицистика в България.

В резултат са приети следните становища.

1. Становище за публикуването на снимки и видео, на които по разпознаваем начин са отразени деца в контекста на войната

КЖЕ взе предвид няколко случая, в които чрез видео материали и снимки са показани на света изпитанията, но и героизмът на деца в условията на войната. Снимки на деца стават символ на опустошението и ужаса на войната. Историята на десетгодишния Хасан, който пропътува сам стотици километри, за да намери сигурност при родственици в Словакия, е на първите страници на големите световни медии.

Макар че всеки отделен случай трябва да се прецени отделно, КЖЕ намира, че стандартът за защита на децата и съображенията срещу публикуване на снимки и видео, на които те са разпознаваеми, в отделни случаи е възможно да отстъпят място на съображенията за показване на истината за войната такава, каквато е, **след задълбочена преценка на редакцията, и снимки на деца е възможно по изключение да бъдат публикувани.**

2. Становище за форумите в информационните сайтове

КЖЕ взе предвид зачестили случаи на форуми под публикации на качествени медии, преднамерено атакувани от тролове. Все по-често има опити за превземане и овладяване на форуми от тролове и агресивни посетители. Това явление е отразено в научни доклади, разкриващи превземането на форумите на определени големи демократични европейски медии, за да попречи на нормалното функциониране на форумите и да създаде видимост за несъществуващи и деформирани обществени нагласи към предмета на публикациите.

Превзетите форуми под публикации за войната в Украйна станаха причина за призови в социалните мрежи подобни форуми да бъдат затворени.

КЖЕ вече е имала повод в решенията си да изрази становище, че – макар че става дума за съдържание, създадено от трети лица – според практиката на Европейския съд за правата на човека отговорността за съдържанието на форумите в определени случаи се носи от медиите – според решението по делото *Delfi v Estonia* това важи за реч на омразата и призоваване към насилие. В други случаи, като например по делото *Huinness v Norway*, ЕСПЧ приема, че коментарите не представляват реч на омразата или подбуждане към насилие, има изградена система за модерирание, един от коментарите дори е изтрит по собствена инициатива на изданието, което е действало по подходящ начин и не следва да носи отговорност.

Като подчертава, че това е индивидуално решение в рамките на редакционната свобода на всяка медия, КЖЕ принципно смята, че пространства за дискутиращи общности следва да има и електронните медии трябва да се положат усилия за това. КЖЕ призовава изданията да действат по подходящ начин, включително със съвременни автоматизирани средства, където е възможно, за да предпазят аудиторията си от деструктивното влияние на троловете. Комисията ще наблюдава този процес и при необходимост ще излезе отново със становище.

3. Становище за гледните точки в новините и актуалните предавания при отразяването на войната в Украйна

КЖЕ взе предвид, че в национални и други медии гледната точка на официален Кремъл се представя наред и равнопоставено с гледната точка на представителите на държавата Украйна, срещу която се осъществява непредизвикана агресия с военни средства.

Подобно на разбирането за медиен плурализъм по време на COVID пандемия, когато мнението на отричащите съществуването на пандемията и на антиваксерите беше представяно наред и равностойно с гледната точка на съвременната наука за необходимостта от средства за защита, и сега автори на медийни публикации и водещи на актуални предавания дават простор на пропагандни тези на агресора от Кремъл, засягащи правото на украинците на собствена държава, ролята на ЕС и НАТО, конспиративни теории за „поети ангажменти, които НАТО нарушава с разширяването си на изток“ и пр., с аргумента за „различните гледни точки“.

КЖЕ смята, че аудиторията следва да бъде информирана за гледната точка и тезите както на Украйна, така и на агресора Кремъл, но представянето на пропагандните тези трябва да става винаги в контекст. При липса на контекст медиите се превръщат в обикновен ретранслатор и усилвател на дезинформация и пропаганда за война, идваща от официалните руски институции. Пропагандата трябва да бъде представяна именно като пропаганда и на хибридните тези да се противопоставят аргументи и факти.

Съмнението, което е присъщо за журналистите, следва да бъде запазено. Събитията, свързани с войната в Украйна, трябва да бъдат отразени с максимална прецизност и вярност към фактите и в адекватен контекст. Медиите следва да не дават трибуна на лица, които фалшифицират и представят превратно фактите. От водещите се очаква съсредоточеност в живите предавания, за да не допуснат нахлуване на пропаганда и дезинформация под формата на „друга гледна точка“, а от екипите се очаква съвременна реакция на дезинформацията с факти.

КЖЕ напомня, че член 20 от Международния пакт за граждански и политически права (МПГПП) съдържа важно изключение от правото на свобода на изразяване – забрана на пропагандата на война. Медиите следва да имат предвид и Наказателния кодекс, който предвижда престъпления като: пропаганда за война (чл.407), подстрекателство към война (чл.408) и оправдаване, отричане и грубо омаловажаване на извършено престъпление против мира и човечеството (чл.419а).

Източник: <https://mediaethics-bg.org/%D1%82%D1%80%D0%B8-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%B8%D1%8F%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D0%BE-%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8>

– Източници на информация

Помощни агенции и благотворителни организации

Хуманитарните агенции и благотворителните организации често са добър източник на информация и потенциални истории. Те също така понякога могат да предоставят данни за това колко хора са засегнати от конфликта, когато има много малко твърди доказателства.

Социални медии

Въпреки че информацията, получена от социалните медии, трябва да се третира предпазливо, тя все пак е важен инструмент на днешната журналистика: може да даде на журналистите достъп до истории и изображения, които иначе биха били много трудни за достигане. Полезно е да се следват профили на репортери и кореспонденти от авторитетни медии и

агенции, които често публикуват информация от мястото на събитието в профилите си. За да бъдат използвани социалните медии най-ефективно, добре е да се организира съществуващият там хаос. Те са важни, но информацията в тях трябва да се проверява.

Международни организации

Ключовите международни организации, които наблюдават конфликти и положението на вътрешно разселените лица, са Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ), Върховният комисар на ООН за бежанците (ВКБООН) и Международната организация по миграция (МОМ).

Конкретно за Украйна е важна разгърнатата през март 2014 г. Мисия на ООН за наблюдение на правата на човека в Украйна (HRMMU). Към ноември 2022 г. HRMMU е публикувала 34 периодични доклада, 9 информационни документа, 7 тематични доклада и 4 актуализации относно ситуацията с човешките права в Украйна. Всички те предоставят констатации, основани на доказателства, които се представят на всяка сесия на Съвета по правата на човека. Документите са публично достъпни на глобалния уебсайт на ОНЧР (**ОНЧР global website**) и на уебсайта на ООН в Украйна (<https://ukraine.un.org/en>).

От 2014 г. HRMMU поддържа изчерпателен регистър на свързаните с конфликта цивилни жертви в Украйна, с данни, разделени по пол, възраст, място на инцидента и вид инцидент или използвано оръжие.

Цивилни

Никога не трябва да се забравя, че повечето от цивилните са преминали през най-дълбоките лични сътресения. Те може да са загубили роднини и приятели, да са видели ужасяващо насилие и да са изоставили домовете и вещите си. Следователно те ще бъдат объркани и уязвими, така че журналистите трябва да бъдат особено внимателни, когато слушат историите им и решават доколко са достоверни.

Винаги, когато е възможно, следва да се проверяват подробности, за да се установи откъде са дошли хората, какво са видели и къде са го видели. Понякога те ще носят снимки или документи, на които може да се направят копия. Понякога приятел или съсед може да добави пояснение или допълнителни подробности.

Трябва да се внимава, когато се идентифицират лица. Ако са вътрешно разселени лица, те все още могат да имат семейство, живеещо в зоната на конфликт, и критичните изявления могат да предизвикат възмездие, ако източникът на цитата или историята е лесно разпознаваем. Напълно законно е да се използват само собствени имена или при някои обстоятелства да се променят имената изцяло. За електронните медии може да се наложи да бъде скрито лицето. Има редица техники за това, включително пикселизиране, интервюиране срещу силна задна светлина и други. При определени обстоятелства може да се наложи маскиране на гласа.

– Как да бъде избегната манипулация

Масмедиаите са средство за социално взаимодействие, но и за социален контрол. Те ни дават възможност да получаваме и споделяме информация, да изразяваме мненията си и да сме граждански активни. Другата страна на монетата е способността на медиите да оказват пряко въздействие върху умовете на хората. Още по-силен е ефектът, когато свободата им е ограничена и те работят пропагандно под диктата на агресор в несправедлива война.

Първата жертва на всяка война е истината – това прозрение на американския сенатор Хирам Джонсън от Първата световна война е валидно и днес, защото оттогава във всички войни има държавна пропаганда. Още Карл фон Клаузевиц разсъждава над въпросите, свързани с обективността на информацията по време на военни действия. Той стига до извода, че войната с оръжие се превръща във „война с мастило“ и поставя въпроса за достоверността на подаваната информация. „Голяма част от новините по време на война си противоречат, друга

голяма част е погрешна, а най-голямата е подложена на доста голяма несигурност... Накратко – повечето новини са неверни”, пише Клаузевиц в известната си книга „За войната“.

Журналистите, отразяващи конфликти, са изправени пред много предизвикателства, не на последно място пред това да бъдат манипулирани от своите източници или от различни страни в конфликта.

Техники за манипулиране, използвани от правителствата:

- Плащане на журналисти да популяризират определени теми, без журналистът да признае това или без медиите да споменават източниците. <http://original.antiwar.com/justin/2005/01/28/payola-pundits-for-war/>;
- Наемане на фирми за връзки с обществеността от правителства и частни лица, за да убедят обществото в необходимостта от война и да обяснят различни проблеми, свързани с нея. <http://www.newyorker.com/magazine/2004/06/07/the-manipulator>
- Предоставяне на дезинформация или частична информация на журналисти, които след това съобщават това като новина или факт, без да посочват източници, които биха могли да бъдат съмнителни;
- Заплахи срещу журналисти, така че те да се самоцензурират;
- Използване на тактики за дискредитиране или унищожаване на репутацията на някого, включително на журналисти.

Как да се избягва подобна манипулация?

- Да не се приемат плащания или услуги в натура от никого.
- Да се задават въпроси. Да не се приема нищо за чиста монета. Да се задават въпросите, които всички останали се страхуват да зададат или смятат, че е непатриотично да задават.
- Да се избягва автоцензурата.
- Да се поддържа дистанция от политиците, за да се върши работата ефективно.

„Тази война се води не само на бойното поле от войниците, тя се води и в информационното пространство, като се опитва да спечели сърцата и умовете на хората“, заяви ръководителят на външната политика на ЕС Жозеп Борел в реч по повод публикуването на 07.02.2023 г. на първия доклад за манипулирането на чуждестранна информация. „Разполагаме с множество доказателства, че Русия стои зад координирани опити за манипулиране на обществените дебати в отворените общества.“ 1st EEAS Report on Foreign Information Manipulation and Interference Threats Towards a framework for networked defence February 2023. <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2023/EEAS-DataTeam-ThreatReport-2023.pdf>

– Как да се предпазваме от расизъм и ксенофобия

В член 9 на Глобалната етична харта на журналистите, позната като Декларацията от Бордо²³, е записано следното: Журналистите гарантират, че разпространението на информация или мнение не допринася за омраза или предразсъдъци и ще направят всичко възможно, за да избегнат улесняването на разпространението на дискриминация на основания като географски, социален или етнически произход, раса, пол, сексуална ориентация, език, религия, увреждане, политически и други мнения.

²³ Глобалната етична харта на журналистите на Международната федерация на журналистите (МФЖ) е приета на 30-ия световен конгрес на МФЖ в Тунис на 12 юни 2019 г. Тя допълва Декларацията на принципите на МФЖ за поведението на журналистите (1954 г.), известната като Декларацията от Бордо

Спазването на това правило се оказва трудно за много политици и журналисти при коментиране на войната в Украйна.

„За мен е много емоционално, защото виждам как убиват европейци със сини очи и руса коса“. Това са думите на заместник-главния прокурор на Украйна Давид Сакварелидзе в интервю за Би Би Си по повод руското нахлуване в Украйна. Коментарът е на Моки Макура, нигерийска писателка, журналистка и активистка, работеща за промени в Африка чрез средствата за масово осведомяване: „Не беше толкова това, което каза, а по-скоро това, което се подразбираше; че не всички животи имат еднаква стойност. И тази идея - вярата, че някои раси са по-добри от други - е основен принцип на расизма. За мен е тревожно, че думите на Сакварелидзе бяха оставени неоспорени по време на интервюто“²⁴.

Подобна критика предизвика случаят със старши чуждестранен кореспондент на Си Би Ес Нюз. В репортаж от Киев на 25 февруари 2022 г. относно началото на агресията на Русия в Украйна, Чарли Д'Агата се опита да подчертае факта, че войната е в Европа, че Украйна „не е място, с цялото ми уважение, като Ирак или Афганистан, където конфликтът бушува от десетилетия“. И продължи: „Това е сравнително цивилизован, сравнително европейски – трябва да подбирам внимателно тези думи – град, в който не бихте очаквали това да се случи“. Клипът с коментарите на Д'Агата се разпространява широко в социалните медии, като видеото е гледано повече от 1,5 милиона пъти. Много хора се противопоставят на използването на думата „цивилизован“ от Д'Агата, наричайки я „расистка“ и „неточна“. „Това не е правилно“, заявява Микдаад Верси, медиен говорител на Мюсюлманския съвет на Великобритания. Крис Дойл, директор на Съвета за арабско-британско разбирателство, нарича коментарите „позорни“ и пита дали има класация, която да помогне да се определи кои страни могат да бъдат класифицирани като цивилизовани.

„Говорех по начин, за който съжалявам“, казва Чарли Д'Агата и обяснява, че това, което се е опитвал да съобщи, е, че Украйна не е преживявала „война в такъв мащаб“ през последните години, за разлика от други страни. Той добавя: „Никога не трябва да сравнявате конфликти, всеки е уникален. Използвах лош избор на думи и се извинявам за всяка обида, която може да съм причинил“.

Съоснователят на британската Новара Мидиа (Novara Media) Арън Бастани е най-ясен и категоричен: „Надяваме се, че когато ... агресията на Русия бъде неутрализирана, можем да започнем да се питаме защо войната, смъртта и страданието се смятат за нещо нормално за някои хора, а за други – не“.

– Как да се проведе интервю с човек, засегнат от конфликт

В началото е добре да се зададат някои общи въпроси, за да има възможност интервюираният да се отпусне и да ви се довере. Въпросите може да се отнасят до неговото здраве или семейство, до всяка човешка взаимовръзка, която ще изгради по-добро разбиране.

Когато се провежда интервю с човек, който е минал през труден период, жизненоважно е да се задават отворени въпроси, за да се избегне предпоставяне на отговорите и резултата от интервюто. Въпроси като: „Разкажи ми за пътуването си дотук?“ или „Какво преживя преди да си тръгнеш?“ е по-вероятно да предизвикат честен отговор, отколкото „Чувствате ли, че сте били изоставени от правителството?“ или „Кого обвиняваш за това, което ти се случи?“.

Преди да се задават въпроси е важно журналистът да реши какво иска да съобщи на своите читатели или слушатели. Много често журналистите правят грешка, задавайки въпроси заради себе си, опитвайки се да разберат по-добре ситуацията.

Журналистът трябва да бъде състрадателен. Важно е да се спазва дистанция и да се осъзнават страданията на човека отсреща. Добре е да се покаже съчувствие, не и съжаление. Трябва да се слуша и чува, само така собствените емоции ще бъдат отделени от тези на събеседника.

²⁴ Makura, M. Media coverage of Ukraine shows it's time to rethink what we know about Africa. CNN, 04.03.2022. Online: <https://edition.cnn.com/2022/03/03/opinions/racist-media-coverage-ukraine-africa-makura-lgs-intl/index.html>

Журналистът не би трябвало голословно да призовава към справедливост и да обещава, че всичко ще се оправи и виновните ще бъдат наказани, и т.н. Ако го направи, може да нанесе още повече травма на човека. Не бива да дава празни обещания, не бива да позволява емоциите да го владеят.

По-добре е интервюто да се провежда не веднага след преживяната травма, а след известно време, тъй като психическото здраве на човека може още да не се е възстановило. Човекът може да има проблеми със запомнянето на неща, които са му се случили, тъй като умът му може да не е възприел травматичното преживяване.

При избора на подход към интервюто е важно да се отговори на въпроса чия е основната отговорност за интервюто – на журналиста, който ще преразкаже историята, или на интервюирания, носещ все още преживяното. Ако журналистът иска да чуе историята на човека, трябва да го остави да я разкаже.

Работейки с травматични истории, журналистът работи и с възприемането на тази история от оцелелия. Оттук идва рискът да се разчита на „истината“ (полуистината) на един човек, да се пропусне възможността за анализ. Опасно е да се мисли черно-бяло и да се създават стереотипи. Възприемайки логиката на войната – т.е. разделяйки света на черно и бяло, враг и приятел, справедливи и несправедливи – журналистът рискува да заеме страна.

Важна е структурата на интервюто. Ако се говори например за пожар, първият въпрос би бил за живота на човека преди пожара: общи неща като къде е учил човекът, с какво си е изкарвал прехраната. Това е сигурен трамплин за интервюто. След това може да се премине към травматичните събития: „Какво точно се случи в този ден? Какво видя?“

Не бива да се задават твърде много въпроси. По-добре е въпросите да бъдат формулирани по прост начин: „Разкажете ми, моля, за...“. След разказа следващите въпроси могат да се отнасят към днешната реалност, как върви животът му сега, какво ще прави следващата седмица или нещо подобно.

Източник: Buromensky Mykhailo, Shturkhetsky Serhiy, Beals Emma, Kazanji Zoya, BetzMichelle, Schuepp Chris. Conflict sensitive journalism: best practices and recommendations: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. - К.: «Компанія ВАІТЕ», 2016. с. 51

– Как се отразяват „горещи новини“

Не показвайте мъртви тела и кръв. Обяснете какво се е случило. Ако е възможно, дори не използвайте думата „труп“, заменете я с „убитите“ или „телата“. Концентрирайте се върху човешките истории. Покажете какво се прави за спасяването на хората, съобщавайте за оцелелите и оставете хората да говорят: разкажете техните истории за това как са били спасени, какво им е помогнало да оцелеят. Покажете какво се прави, за да не се случват подобни неща в бъдеще. На първо място, говорете за живота, в който естествено има място за страдания и смърт. Важно е да дадем надежда на хората.

Пестеливо отразявайте погребението на убитите, освен ако не е обществена панихида за жертвите или за видна обществена личност. Можем да съчувстваме на роднините за загубата им; но ако не можем да помогнем и репортажът лиши публиката от надежда, помислете дали изобщо си струва да бъде излъчван.

Не показвайте лицата на бойците, дори ако казват, че не се страхуват да бъдат заснети. В репортажите си никога не давайте номерата или имената на военни части, не споменавайте конкретни места.

– Съвети за писане за жертви:

Съсредоточете се върху живота на човека. Разберете какво го е направило специален: личност, вярвания, среда (заобикаляща среда, хобита, семейство и приятели), харесвания и нехаресвания. Отнасяйте се към живота на човека толкова внимателно, колкото прави фотографът, когато рамкира портрет.

Бъдете винаги точни. Проверете отново при жертвата или представител на жертвата, за да проверите правописа на имена, факти и дори цитати. Причината: Когато говорите за първи път с жертва, тя може да бъде обърквана или разсеяна. Двойната проверка може да гарантира точност. Може също така да ви предостави допълнителна информация и идеи, които можете да използвате.

Използвайте уместни подробности, които помагат да се опишат жертвите. Пример: „Джони обичаше да свири на китара вечер, за да забавлява семейството си, но също така му помагаше да избяга от стреса на работата си“.

Избягвайте ненужни кървави подробности за смъртта на жертвите. След бомбения атентат в Оклахома Сити някои репортери избраха да не разкриват, че части от тялото висят от дърветата близо до федералната сграда. Запитайте се дали изображенията са уместни или ще навредят ненужно на определени групи от вашите читатели или зрители. Използвайте прости и ясни думи, както правят добрите писатели за всяка история.

Използвайте цитати и анекдоти от роднини и приятели на жертвата, за да опишете живота на човека. Особено онези, които разказват как човекът е преодолял препятствията. Потърсете актуални снимки на жертвата (но винаги ги връщайте възможно най-скоро). По този начин ще знаете как е изглеждал човекът в живота си.

Източници: Tragedies & Journalists. a guide for more effective coverage. Setember 2001. Онлайн: <http://dartcenter.org/content/tragedies-journalists-6>

Ross Howard. Conflict-sensitive Reporting. Handbook published by the International Media Support (IMS) in cooperation with IMPACS. <https://www.mediasupport.org/wp-content/uploads/2012/11/ims-csjhandbook-2004.pdf>

– Отразяване на деца, засегнати от конфликта

Съгласно Конвенцията на ООН за правата на детето (КПД на ООН) децата имат специални права на защита и специални права на участие. Това означава, че те трябва да получат специална защита от всички форми на малтретиране, пренебрегване и експлоатация и в същото време те се ползват със специални права на участие, което им позволява да играят активна роля в своите общности и общества. Децата имат право на собствено мнение, включително правото да изразяват това мнение в медиите.

За всяко публикуване на материали, идентифициращи дете, вие сте длъжни по закон да получите разрешение от неговите родители или законни настойници. Част от отговорността на журналиста е да направи всичко възможно да информира родителите/настойниците на интервюираното дете за целта и съдържанието на интервюто. (Етично отразяване на деца в медиите | UNICEF България).

В допълнение към това най-добрият интерес на детето трябва винаги да има най-голямо значение. Ако интервюто и/или публикуването на съответните материали (печат, снимка или филм) имат някакъв потенциал да застрашат физическото или психично благополучие на детето, журналистическата етика забранява провеждането на интервюто и/или публикуването на материала

Децата в конфликтни региони са особено уязвими. Те могат да бъдат травмирани и

психологически нестабилни и интервютата, особено когато темата на интервюто е конфликтът и как са били свидетели на него, трябва да бъдат много добре обмислени. Запитайте се дали е необходимо да задавате някои въпроси на децата, ако и възрастен може да ви отговори на тях. Сензационните репортажи, показващи деца като жертви или уязвими „обекти“, трябва да бъдат избягвани по всякакъв начин.

Когато няма формални или етични бариери пред разговора с детето, уверете се, че го срещате на нивото на очите. Третирането на децата като равни е най-ефективният начин за разбиране на техните мнения.

Save the Children публикува наръчник „Интервюиране на деца“, който дава подробни инструкции как журналистите трябва да подхождат към децата.

Основните насоки могат да бъдат обобщени, както следва:

- Поставете се на мястото на децата и се отнасяйте към тях с уважение.
- Обяснете как ще използвате материала и какво ще ги попитате.
- Намерете подходящо място за интервюто; опитайте се да накарате детето да се чувства възможно най-комфортно. Ако е необходимо, интервюирайте група деца, а не едно дете, за да повишите увереността им.
- Позволете на себе си и на децата допълнително време; не бързайте с интервюто. Не прекъсвайте децата твърде често; нека разкажат историите си със собствените си думи.
- Използвайте лек език, но не се опитвайте да звучите детински или снизходително.
- Задавайте отворени въпроси и избягвайте въпросите, предполагащи отговори „да/не“.
- Когато разберете, че децата се чувстват неудобно или засягат проблем, който е твърде чувствителен, спрете интервюто или насочете вниманието им към по-малко чувствителни въпроси.
- Винаги завършвайте интервюто в добри отношения и благодарете на децата за отделеното време и усилията им.

Източник: Für einen verantwortungsvollen Journalismus im Krieg. Institut fuer Publizistik und Kommunikationswissenschaft. Online: https://www.polsoz.fu-berlin.de/kommwiss/arbeitsstellen/internationale_kommunikation/News/Verantwortungsvoller-Journalismus-im-Krieg.pdf

– Насоки за отразяване на бежанци

По прогнози на ВКБООН през 2023 година света ще има 117,2 млн. насилствено разселени лица. От тях 29,3 млн. бежанци, 5,6 млн. търсеци убежище, 61,2 млн. вътрешно разселени лица²⁵.

- Бъдете съпричастни, но контролирайте емоциите си в дискусии за травматични или чувствителни събития.
- Търсете партньорство и сътрудничество с хора, самите те разселени или мигранти.
- Не използвайте език или изображения, които разчитат на или засилват стереотипи, расизъм, сексизъм или ксенофобия.
- В бежански лагери бъдете особено внимателни, за да избегнете разпространението на слухове и фалшива информация.

²⁵ Global Appeal 2023. <https://reporting.unhcr.org/globalappeal#planning>

- Не използвайте език или изображения, които разчитат на или засилват стереотипи, расизъм, сексизъм или ксенофобия.
- Винаги искайте разрешение, преди да направите и използвате каквато и да е снимка.
- Какво правят властите, за да помогнат на бежанците/вътрешно разселените лица? Правят ли достатъчно?
- Как си взаимодействат с благотворителни организации и международни агенции?
- Бежанците/вътрешно разселените лица намерили ли са работа или са започнали собствен бизнес?
- Децата им интегрирани ли са в образователната система?
- Какъв ефект има тяхното присъствие върху разходите за наем на имот?
- Успяват ли да се интегрират в местната общност?
- Какво правят местните хора, за да им помогнат?
- Стигат ли им парите, зада се нахранят и облекат? Изплащат ли им се помощи и ако да, колко?
- Още ли се надяват да се върнат у дома?
- Имат ли свежа информация какво се случва у дома?
- Какво се прави за най-уязвимите, особено децата, възрастните, болните и ранените?
- Страдат ли от проблеми с психичното здраве (посттравматичен синдром- ПТСР) и получават ли някаква помощ?
- Каква допълнителна помощ е необходима и какво прави международната общност за осигуряването ѝ?

И още: Избягвайте дискриминиращо отношение към бежанците

Нашата помощ и нашата съпричастност са за всички жертви на война и разселване. Отношението към украинските бежанци като културно по-близки до „нас“ е контрапродуктивно (например в сравнение с афганистанските или сирийските бежанци, които също се нуждаят от закрила).

2.3. Концепцията за мирна журналистика

Журналистиката за мир е подход в отразяването на войни или конфликти, който представя по-широка картина на причините, мотивите и последствията зад и от самите конфликти. Обратното според защитниците на тази концепция е писане и говорене, което увеличава напрежението и задълбочава разделенията и различията между страните, участващи в конфликта.

Много пълен обзор и тълкувания на концепцията за мирната журналистика предлага Мария Попова, водещ автор в областта на теориите на журналистиката в българското медиазнание. Според нейните обобщения, „Целта на мирната журналистика (peace journalism) е да осигури по-балансирана структура на новините, да търси алтернативни интерпретации, да се фокусира върху контекста, личностите и темите в конфликтите, да разкрие страданието, болката и травмата от войните“. Попова предлага доста пълен списък на понятия, близки до това на мирната журналистика: чувствителна към конфликти журналистика (conflict sensitive journalism), журналистиката за разрешаване на конфликти (conflict solution journalism), конструктивното отразяване на конфликти (constructive conflict coverage), всички те разглеждани от различни автори като опозиция на военната журналистика (war journalism)²⁶.

²⁶ Попова, М. Особенности на мирната журналистика при взаимодействие с активната аудитория. В: Ковачева, Р., Ж. Попова, В. Ангелова, С. Попова. Журналистика, ценности, свят. Юбилеен сборник в чест на проф. д-р Мария Нейкова. Съст. София, 2022 г., с. 113-130.

Терминът и концепцията за мирна журналистика са въведени през 70-те години на миналия век от Йохан Галтунг, норвежки основател на изследванията на мира и конфликтите, който ги представя като самосъзнателна, работеща концепция за журналисти, отразяващи война и конфликт²⁷. Корените на концепцията за мирна журналистика се проследяват в основополагащата статия на Галтунг и Руге от 1965 година за новинарската стойност и структурата на международните новини²⁸. В нея авторите твърдят, че международните новини се избират според същите критерии като националните или съответно местните новини. Отрицателните събития (напр. катастрофи, бунтове или преврати) се считат за особено важни за новините. На повече внимание се радват елитните държави, както и такива, които се възприемат като културно по-близки. Новините за лица и личности са по-интересни от новините за структури или институции и са още по-интересни, ако участващите лица принадлежат към елитите. Както Галтунг твърди, именно тези новинарски фактори – негативизъм, персонализация и предпочитание към елитите – създават рамка, която разделя света на богати и бедни и в същото време на добри и зли.

В резултат в журналистическите модели надделява това, което Галтунг нарича журналистика на войната, или респективно журналистика на насилието, която започва, когато избухне насилие, и след края на войната преминава към следващото проблемно място, само за да се върне, ако старият конфликт пламне отново. Според него новинарските медии предпочитат „снишения път“ в отразяването на конфликти – следят говоренето на елитите, фиксират се върху варианта „или печелиш, или губиш“ и опростяват враждуващите страни до двама бойци, които се борят на спортната арена. Репортажите им са повлияни от перспективата на военното командване: новините са за това кой напредва, кой капитулира, докато загубите се записват като осезаеми човешки жертви и материални щети.

По модела на Галтунг журналистиката на войната е:

- Отразяване, което представя конфликта като игра с нулев резултат между две страни и се интересува само от физическите последици от насилието (мъртви, ранени и материални щети).
- Отразяване, което разглежда „другите“ като проблем и – като ги дехуманизира – изгражда антагонизъм между „нас“ и „тях“, фокусира се върху „нашето“ страдание и атакува „техните“ грешни действия, разкрива „тяхната“ двуличност и подкрепя „нашите“ опити за прикриване на вредни за нашите позиции факти.
- Отразяване, което търси причини и решения на бойното поле („Кой хвърли първия камък?“), фокусира се върху това кой печели надмощие във войната и свежда мира до победа + примирие.
- Отразяване, което служи като рупор на елитите, подчертава, че само елитите могат да сключат мир и не съобщава за мирни инициативи, докато не е сигурно кой е победителят.

²⁷ Galtung, J. Peace Journalism: What, Why, Who, How, When, Where. Paper presented in the workshop, “What Are Journalists For?” TRANSCEND, Taplow Court, UK, 1998.

²⁸ Galtung, J., M. Holmboe. The Structure of Foreign News. - *RugeJournal of Peace Research*, Vol. 2, No. 1, 1965, pp. 64-91, Published By: Sage Publications, Inc.

По модела на Галтунг журналистиката за мир е:

- Отразяване, което изследва конфликти с ориентиране към приемливо и за двете страни решение и насочва вниманието (също така) към нематериалните последици от насилието (травма и слава, структурни и културни наранявания).
- Отразяване, което вижда проблема не в „другите“, а по-скоро в конфликта и чрез емпатия и разбиране хуманизира всички страни, фокусира се върху всички страдания и назовава всички несправедливости, разобличава лъжите от всички страни и изобличава всички опити за прикриване на факти.
- Отразяване, което изяснява причините и решенията, както в историята, така и в културата, фокусира се върху (възможното) разрешаване на конфликти и разбира мира като ненасилие + креативно търсене.
- Отразяване, което дава глас на безгласните, подчертава мирните тенденции сред населението и привлича вниманието към мирни инициативи (както и за предотвратяване на разпространението на войни).

Галтунг призовава журналистите да поемат по алтернативен маршрут: „главния път“ на мирната журналистика, който се фокусира върху трансформацията на конфликта. Той предлага матрица за сравнение, която читателят може да намери в таблицата по-долу, представяща чертите на два модела в две колони: Вляво „журналистика на войната“ и вдясно – „журналистика на мира“.

Хипотезата е, че журналистика за война/насилие днес е основният, доминиращ стил, защитен от масивна подкрепа, а журналистика за мир/конфликт почти не се среща, дори и като контратенденция. И двете се основават на съобщаване на факти и на когнитивни и емоционални предположения. Кой от тях да избира е по същество етичен въпрос, твърди Галтунг в статия от 2006 година²⁹.

²⁹ Galtung, J. Peace Journalism as an Ethical Challenge GMJ. Mediterranean Edition 1(2) Fall 2006. Виж страницата на института - <https://www.prio.org/>; Виж блога за войната в Украйна - <https://www.prio.org/research/topics/ukraine-war>

Табл. 1. Журналистика на войната/на мира

Журналистика - НАСИЛИЕ-ВОЙНА/ПОБЕДА	Журналистика - КОНФЛИКТ/ МИР
<p>I. Ориентирана към НАСИЛИЕТО и ВОЙНАТА</p> <ul style="list-style-type: none"> • фокус върху военните действия • война, 2 държави, 1 цел (победа) • ориентирана към нулев (zero-sum) резултат • затворено пространство, затворено време • причини и ефект от военните действия • кой хвърли първия камък • бедна на контекст • фокус единствено върху видимия ефект от конфликта (убити, ранени и материални щети) • представя войните като непрозрачни/тайни • „ние-те“ журналистика, пропаганда, глас за „нас“ • гледа на „тях“ като проблем • фокус върху надмощието във войната • дехуманизация на „тях“ • реакцията: чакаме проява на насилие, за да съобщим 	<p>I. Ориентирана към КОНФЛИКТА</p> <ul style="list-style-type: none"> • фокус върху корените на конфликта • X участници, Y цели, Z проблеми • основен “win,win” фокус • отворено пространство, отворено време • причинно-следствени връзки навсякъде • междуременно в исторически/културен план • богата на контекст • фокус върху невидимото от войната (травма и гордост, щети върху обществото и културата) • прозрачно представяне на конфликта • дава се гласност на всички участници в конфликта, проявяват се емпатия и разбиране • разглежда конфликта/войната като проблема • фокус върху възможното развитие на конфликт • хуманизиране на всички страни • проактивност: отразяване преди проявата на насилието/войната
<p>II. Ориентирана към пропаганда</p> <ul style="list-style-type: none"> • разобличаване на „техните“ лъжи • прикриване на „нашите“ лъжи/премълчаване 	<p>II. Ориентирана към истината</p> <ul style="list-style-type: none"> • разобличаване на лъжите от всички страни • разобличаване на всичко премълчано и скрито
<p>III. Ориентирана към елита</p> <ul style="list-style-type: none"> • фокус върху „тяхното“ насилие и върху „нашето“ страдание; • върху влиятелни мъже • посочване на „техните“ злодеи • фокус върху миротворците от елита • говорител на елита 	<p>III. Ориентирана към народа</p> <ul style="list-style-type: none"> • фокус върху насилието от всички страни и върху страданието като цяло, също върху жените, възрастните и децата • посочване на всички злодеи • фокус върху хората миротворци • дава се глас на безгласните
<p>IV. Ориентирана към победата</p> <ul style="list-style-type: none"> • мирът = победа + прекратяване на огъня • прикрива мирни инициативи, преди победата да настъпи • фокус върху договори, институции, контрол • изоставя темата и се завръща, когато войната се разгори отново 	<p>IV. Ориентирана към решението на проблема</p> <ul style="list-style-type: none"> • мирът = ненасилие + креативност • подчертава мирни инициативи с цел предотвратяване на още войни • фокус върху структури, култура, мирно общество • проследява развитието на конфликта: решение, реконструкция, помирение

В споменатата по-горе статия от 2006 г. Галтунг коментира двата най-важни принципа на етичната журналистика – обективност и балансираност. И докато според него за обективността няма какво толкова да се спори, при балансираността нещата са по-сложни, признава той, защото как се постига баланс при отразяване на война между окупатори и окупирани, например между Израел и Палестина. Логиката на този извод може съвсем справедливо и безспорно да се пренесе и към неправомерното нахлуване на Русия в Украйна.

Именно по повод подобен тип конфликти може да се води дискусия и да се отправя критика към прилагането на концепцията за мирната журналистика. Част от критиците на концепцията твърдят, че тя препоръчва на журналистиката активна позиция за намеса с представата, че светът би бил по-добро място за живеене, ако журналистите описват войните по ясно предписан начин, така че да окуражават мира, вместо да съобщават за войната. Ако в нещо грешим, пише британският журналист Дейвид Лайон, то е в това, че не отразяваме достатъчно навреме конфликтите в света, преди да са стигнали до голямо насилие³⁰. Друг автор, Терзис, докладва за случаи, когато в определени реални ситуации обучавани от него журналисти са били изправени пред социален остракизъм и други негативни последици от практикуването на мирна журналистика³¹. Причината е, че смекченият тон, опитът за балансирано търсене на целите и интересите на двете страни в конфликта, призивите за мир, могат да се приемат за предателство на собствената кауза.

Томас Хенич споделя мнение, че „идеята за мирна журналистика е просто старо вино в нови бутилки, дори и с напълно благородна цел“³². Според него защитниците на мирната журналистика надценяват влиянието на журналистите и медиите върху вземането на политически решения и гледат на обществото като на пасивна маса, която трябва да бъде просветена чрез мирна журналистика. Хенич описва две основни направления в концептуализирането на мирната журналистика. Първото е определено като интервенционистко репортерство и е в традицията на застъпническата журналистика, която активно насърчава мира чрез средствата за публична комуникация. Второто направление е тясно свързано с „класическите“ принципи на добрата журналистика. Този начин на мирна журналистика няма за цел да замени пропагандата на войната с пропаганда на мира, но „предполага отхвърляне на прости антагонизми между „добро“ и „зло“. Според Хенич основният проблем и в двата подхода е, че те са склонни да се обръщат към журналистите като към индивиди и забравят да коментират така наречените структурни ограничения: редакционни процеси и йерархии, недостатъчни човешки, времеви и финансови ресурси, липса на източници и информация. „За да може да има сериозен принос към военното отразяване и критичните оценки, мирната журналистика трябва да вземе предвид и структурните условия в журналистиката“, пише той.

Насърчаването на мирната журналистика сред професионалните журналисти невинаги среща ентузиазирани отговор. Споменатият вече кореспондент на Би Би Си Дейвид Лайон твърди, че мирната журналистика може да компрометира почтеността на журналистите и да обърка ролята им на неутрални разпространители: „Нашата задача е винаги да търсим да разберем какво се случва, без да носим друг багаж. Ако има разрешаване на конфликт, ние съобщаваме за него в контекст. Ние не се занимаваме с разрешаването му“³³. Волфсфелд отива дори по-далеч и твърди, че нуждите на мирния процес са структурно несъвместими

³⁰ Lyon, D. Good Journalism or peace journalism. Conflict&communication online, Vol.6, No.2, 2007. https://regeneronline.de/journalcco/2007_2/pdf/loyn_reply.pdf

³¹ Terzis, G. (2008). Journalism education crossing national boundaries: De-mainstreaming binary oppositions in reporting the 'other'. Journalism, 9(2), 141-162.

³² Hanitzsch, Th. Situating peace journalism in journalism studies: A critical appraisal conflict & communication online, Vol. 6, No. 2, 2007 www.cco.regener-online.de ISSN 1618-0747.

³³ Loyn, D. 2003. Witnessing the Truth. openDemocracy.net, 20 February, URL: <http://www.opendemocracy.net/articles/ViewPopUpArticle.jsp?id=2&articleId=993>.

с императивите на журналистиката: „Съществува вътрешно противоречие между логиката на мирния процес и професионалните изисквания на журналистите“, твърди той и тълкува тезата си по следния начин: Мирният процес е сложен, журналистите искат простота. Мирният процес изисква време да се разгърне и развие, журналистите настояват за незабавни резултати. По-голямата част от мирния процес е белязан от скучни, досадни преговори, а журналистите се нуждаят от драма³⁴.

Независимо от спора около концепцията за мирна журналистика, съветите на Линч и Макголдрик за това какво би трябвало да избягват журналистите при отразяване на военни конфликти, могат да са полезни за подготовката на журналистите да изпълнят възможно най-балансирано своите функции на наблюдатели, притежаващи властта да влияят върху общественото мнение.

2.4. Чувствителна към конфликта журналистика

Професионалните журналисти не се опитват да намаляват конфликта. Те се стремят да представят точни и безпристрастни новини. Но често конфликтът намалява благодарение на добрия репортаж. Рос Хауърд³⁵

Във време на въоръжен конфликт, международен или местен, медиите играят решаваща роля. Като се има предвид, че във военно време практически няма действащи граждански организации, които да контролират държавните органи и въоръжените сили, журналистите се превръщат в основен (ако не и единствен) източник на безпристрастна и обективна информация.

Позоваването на мира в термина „мирна журналистика“ може да предизвика впечатление, че подобен тип отразяване сякаш подкрепя „пропагандата на мира“. За преодоляване на подобни съмнения в теорията и в практиката се приема все повече терминът журналистика, чувствителна към конфликти – *conflict sensitive journalism*.

Посланията и препоръките за практикуване на чувствителна към конфликта журналистика не се отличават много от тези за мирната журналистика, но самият термин улавя по-добре идеята за търсене на баланс в анализа на конфликтите, отвъд простата дихотомия между мирна и военна журналистика.

Рос Хауърд е сред най-често цитираните автори, защитаващи идеята за прилагане на чувствителна към конфликтите журналистика³⁶. Важна предпоставка за практикуване на подобен тип журналистика е да се прави добър анализ на конфликта, смята Хауърд и предлага няколко правила:

- Чувствителният към конфликта журналист прави анализ на конфликта и тръгвайки от този анализ, търси нови гласове и нови идеи за конфликта.
- Той или тя съобщава за това кой се опитва да разреши конфликта, разглежда внимателно всички страни и съобщава как са разрешени други конфликти.
- Чувствителният към конфликти журналист не взема страна, а е ангажиран в търсенето на решения.
- Чувствителните към конфликти журналисти подбират внимателно думите си.

³⁴ Wolfsfeld, G. 1997. Promoting Peace through the News Media: some initial lessons from the Oslo peace process. *International Journal of Press/Politics*, 2/4, 52-70.

³⁵ Howard, R. *Conflict sensitive journalism. A Handbook for Reporters*. Copenhagen. IMPACS | International Media Support. Online: <https://www.mediasupport.org/wp-content/uploads/2012/11/ims-csj-handbook-2004.pdf>

³⁶ Пак там, с. 15.

Заслужава да се спомене и категоричното мнение Хауърд относно отразяването на голи факти. „Няма голи факти. Много журналисти днес признават, че ние сме нещо повече от професионални зрители и разпространители на фактите. Наясно сме, че други хора знаят как да създадат факти, които ние да съобщим. Те имат медийна стратегия. Те избират определени факти, които да кажат на медиите, за да използват медиите, за да повлияят на мнението на обществото за конфликта”.

„Ако съобщаваме само голите факти за насилствен конфликт, гражданите ще разберат конфликта само по този начин. Но ако търсим новини отвъд голите факти и представим повече информация на гражданите, включително възможни решения, те може да видят конфликта по различен начин. Ако кола бомба е избухнала вчера, не трябва просто да съобщаваме и да повтаряме какво казват обичайните източници за това. Трябва също така да съобщаваме как това се е отразило на живота на обикновените хора и да потърсим тяхното мнение за конфликта. Трябва също да съобщаваме за нови опити за прекратяване на конфликта и да предоставяме информация, която разкрива наличните факти“.

Според Хауърд чувствителността към конфликти означава способността:

- Да се разбере контекстът, което означава да се представят всички социално-икономически и политически напрежения, първопричини, културен и исторически произход, както и структурни фактори, защото всички те имат потенциала да станат насилие;
- Да се разбере взаимодействието между намеренията като журналист и контекста;
- Да се действа така, че да се увеличат максимално положителните въздействия от включване на журналиста в отразяването на конфликта.

Хауърд препоръчва новинарските репортажи да бъдат конструктивни, т.е. да направят гражданите по-добре информирани и да докладват както за военните действия, така и за усилията за решаване на конфликтите.

Друг известен автор, който се занимава с отразяването на конфликти в медии, е Джейк Линч, професор в отдела за изследвания на мира и конфликтите в университета в Сидни. Работата на професор Линч в тази област е призната с няколко престижни награди, включително Люксембургската награда за мир за 2017 г. за приноса му към мирната журналистика както на теория, така и на практика.

Линч пише няколко изследвания, полезен е неговият наръчник „Отразяване на света“ („Reporting the World”), представен от автора като практически ръководство за етично отразяване на конфликти в 21 век, от журналисти за журналисти. В тази публикация заслужава да се обърне внимание на раздела за видовете влияния върху журналиста и как може да се постигне баланс между тях. Авторът ги свежда до три фактора – държавата, капитала и гражданското общество.

- Влиянието на държавата и нейните закони върху съдържанието на новините е непреодолим фактор, включително в демократичните държави.
- Що се отнася до капитала, не всички новини се произвеждат с цел печалба, но всеки журналист работи с мисъл за пазара.
- Гражданското общество според Линч е среда за обмен на идеи за ценности и развитие на етиката и служи за укрепване на ръката на журналиста в прилагането на етичните стандарти към собствената му работа като съвестен професионалист, независимо от това кой и за какво плаща.

Джейк Линч представя в своя наръчник идеите на Лесли Фордред, антрополог от университета в Кейптаун, която е придружавала и наблюдавала репортери, работещи на терен и е съставила таблица, обобщаваща възможностите за преминаване към нови подходи в търсенето на баланс при отразяване на конфликти³⁷. В таблицата са изведени характеристики, близки до идеите на Галтунг и мирната журналистика, но стъпка напред към оценка на структурните предизвикателства пред съвременната журналистика, балансираща между професионализма и запазени или увеличаващи се влияния: от страна на държавата, на редакцията или на ангажирано с обществения интерес гражданско общество.

Табл. 2 От стари към нови подходи в журналистиката

Стари подходи към ролята на журналиста	Нови подходи към ролята на журналиста
Куче-пазач	Активатор
Коментатор	Комуникатор
Независим от отразяваните събития	Независими, но все пак взаимозависими
Зрител/Наблюдател	„вътре в лодката”
Стил/Истории	
Дебат	Диалог
Разлика	Допирни точки и различия
Полемика	Дискусия
Подход към журналистиката	
Търси простота	Изследва сложността
Реактивен към насилствени събития	Стратегия да разбере/разкрие конфликта
Репортажи, базирани на събития	Репортажи, базирани на процеса
„Аз съм обективен”	„Аз съм справедлив”
Баланс = отразява двете страни поравно (количество)	Баланс = представя двете страни Истории и възприятия (качество)
Подход към аудиторията	
Наранени тела/кървища	Участие на публичността в решаването на проблема
Увеличен тираж	Създава аудитория/читатели
Редакцията определя дневния ред	Обществеността има роля в определянето на дневния ред
Лидерите/експертите знаят най-добре	Нужно е допитване до обикновените хора
Правото да знам	Правото да участва в демократични процеси
„Това е начинът, по който се прави журналистика”	Изследователски и гъвкав, стъпва върху ценности

³⁷ Lynch, J. Reporting the World – A practical checklist for the ethical reporting of conflicts in the 21st Century produced by journalists for journalists. Conflict & Peace Forums Taplow Court, Taplow, Berkshire SL6 OER, Online: https://www.park.edu/wp-content/uploads/2018/01/rtw_booklet.pdf

В обобщение може да се каже, че чувствителната към конфликти журналистика приема теоретичните принципи на мирната журналистика. Това мнение се споделя от Марта Лукачович³⁸, която поставя мирната журналистика в рамките на нормативната медийна теория, т.е. в идеалната представа за ролята на медиите в разрешаването на конфликти. Според нея мирната журналистика отразява радикалната комуникационна/медийна етика с чувствителна към конфликти ориентация.

В град Маринка, намиращ се на 100 км. северно от Мариупол,

Олег ни показва мазето на своя блок.

*В това мазе през 2014–2015 г., а и до ден-днешен,
живеят 4 семейства от по няколко души.*

*Вътре има дървени легла едно над друго, печка на дърва за отопление и
други неща от първа необходимост за живот. В такива условия се крият хората.*

Снимката е заснета на 22.02.2022 г.

³⁸ Lukacovic, M. N. Peace journalism and radical media ethics. conflict & communication online, Vol. 15, No. 2, 2016
www.cco.regener-online.de

3. Информация и дезинформация

3.1. Основни понятия

Хибридни войни (хибридни заплахи)

Съвременни конфликти, обединяващи конвенционални и неконвенционални действия, кибер атаки, психологическо и икономическо въздействие, кампании за дезинформация, инфилтрация на информационната среда, създаване на паника, финансиране на нарочно създадени политически субекти с цел промяна на външнополитическата линия на набелязаните противници и други действия за постигане на политически и стратегически цели.

Информационна война

Операции с цел спечелване на информационно предимство пред опонента. Състои се в контрол и защита на собственото информационно пространство, придобиване и използване на информация от опонента, разрушаване на неговите информационни системи и информационния му поток.

Кибер война

Кибератаки, разрушаване на критична инфраструктура, на информационните системи и информационния поток на противника.

Интернет заплахи (основен фокус са социалните медии)

Дезинформационни кампании, трол фабрики, ботове.

Информационни операции за влияние (Information Influence Operation, ИО)

Организиран опит да се постигне конкретен ефект спрямо целевата аудитория, често чрез нелегитимно и манипулативно поведение. Съсредоточени са в социалните медии. Фейсбук обръща особено внимание на операциите за влияние, които определя като „умишлено координирано споделяне на невярна информация, за да се повлияе на обществения дебат със стратегическа цел“. Социалната мрежа нарича тази практика „дезинформация“ като подчертава наличието на умисъл и организираност. Отделните публикации с невярно или подвеждащо съдържание, които не непременно се споделят организирано и координирано с цел да нанесат вреда, мрежата определя като мисинформация.

Източници:

Национална стратегия за кибер сигурност „Киберустойчива България 2020“. Министерски съвет, София, 2016, с. 57.

What is information warfare?https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/5/pdf/2005-deepportal4-information-warfare.pdf

James Pamment Victoria Smith. Attributing Information Influence Operations: Identifying those Responsible for Malicious Behaviour Online. NATO Strategic Communications Centre of Excellence. 2022. Available from: <https://stratcomcoe.org/publications/attributing-information-influence-operations-identifying-those-responsible-for-malicious-behaviour-online/244>.

Undermining Ukraine. How the Kremlin Employs Information Operations to Erode Global Confidence in Ukraine. Research coordinated by Roman Osadchuk and edited by Andy Carvin. The Atlantic Council of the United States. Digital Forensic Research Lab (DFRLab). <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/undermining-ukraine/>

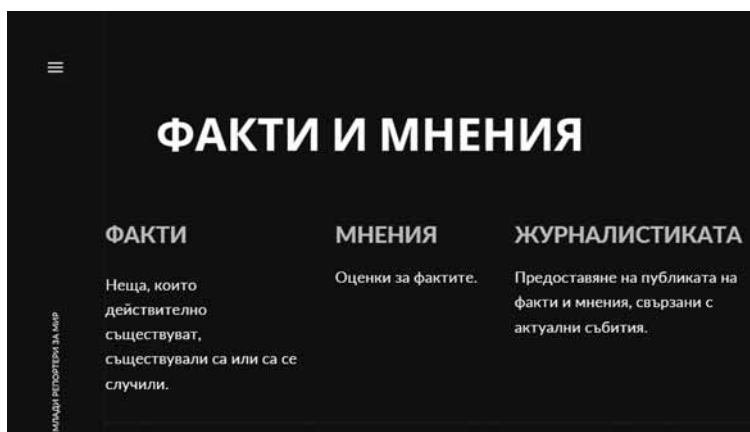
3.2. Дезинформация и пропаганда

Експертната група на високо равнище към ЕК също акцентира върху наличието на умишъл за нанасяне на обществена вреда в своето определение за дезинформацията: Всички форми на невярна, неточна или подвеждаща информация, създадена, представена и разпространена с намерението да причини вреда на обществото или с цел печалба.

Наръчникът на ЮНЕСКО „Журналистика, „фалшиви новини“ и дезинформация“ също разграничава невярната или неточна информация (мисинформацията) от дезинформацията и малинформацията (злонамерена информация – вярна информация, разпространена с цел нанасяне на вреда).

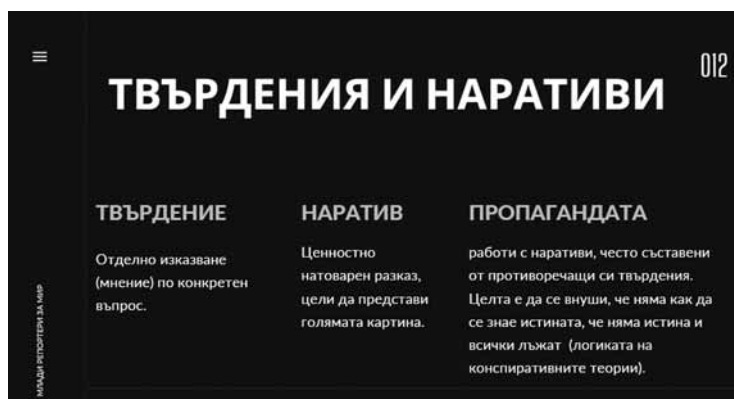
3.3. Факти, мнения, наративи

Разграничаването между факти и мнения е от ключова важност в процеса на проверката на информацията. Работата на журналистите е да предоставят на публиката както факти, така и оценки за събитията. Важно е обаче журналистите да проверяват достоверността на фактите и да следят изказваните мнения да се основават на проверени и потвърдени факти. В противен случай може да се получи така, че неверни факти може умишлено да се представят като различно мнение, като алтернативна интерпретация на събитията.

Автор:Р. Ковачева

Друго важно разграничение е това между твърденията и наративите. Първите подлежат на проверка, когато реферират към конкретни проверими факти. Вторите са свързани с интерпретацията на фактите от определена гледна точка. Наративите са винаги ценностно натоварени и представят определена картина на света.

Автор Р. Ковачева

3.4. Пропагандата

Именно наративите са основен инструмент на пропагандата, тъй като тя не държи на отделните факти, а цели да контролира разказа – доминиращите в публичното пространство образи на събитията, интерпретациите и оценките за събитията.

Мария Нейкова определя пропагандата като „процес на убеждаване, в който се разчита на подбора на фактите, на частичните обяснения, на предварително известните отговори“, а „съдържанието на пропагандата рядко е напълно вярно, нито е изцяло фалшиво“.

Целта на пропагандата не е произвеждането на голям брой лъжи, а навързването на факти (верни и неверни) и аргументи в разкази, при това малко на брой разкази, които взаимно се преплитат и допълват. Пропагандата акцентира не върху фактите, а върху емоциите, личния опит, убежденията и ценностите на аудиторията, като по този начин неутрализира знанията, критичното мислене и рационалните аргументи. Това прави много трудно и дори невъзможно неутрализирането на пропагандата чрез проверка на фактите и разпространяване на вярна информация.

Автор Р. Ковачева

В самото начало на емблематичната си книга „Пропаганда“ (1928 г.) Едуард Бернайс отбелязва, че „съзнателната и интелигентна манипулация на организирани навици и мнения на масите е важен елемент в демократичното общество“. Това е необходимо, за да може огромен брой хора да си взаимодействат с цел гладкото функциониране на обществото. „Ние доброволно се съгласяваме невидимото управление да пренесе данните и да формулира въпросите за решаване по такъв начин, че полето ни на избор да се ограничи до практически размери“. Това съгласие обаче е дадено в рамките на нашето общество и според принципите и ценностите, по които то функционира.

Не такъв е случаят с чуждата или международната пропаганда – тази, която идва от външни сили (правителства, неправителствени организации, корпорации, терористични групи и др.) и която преследва цели в интерес не на нашето собствено, а на други общества и актьори. През 2016 г. в своя резолюция Европейският парламент изрично се спира върху „руската дезинформационна и пропагандна война“ срещу ЕС. Година по-рано в рамките на Европейската служба за външна дейност (ЕСВД) се създава Отдел за стратегическа комуникация (StratCom) с оперативна група за стратегическа комуникация с Източното съседство (държавите от т.нар. Източно партньорство са Армения, Азербайджан, Беларус, Грузия, Молдова и Украйна). Групата има конкретен мандат за борба с дезинформацията с произход Русия. През 2017 г. са създадени още две оперативни групи към StratCom – една за Южното съседство и друга за Западните Балкани.

Групата за стратегическа комуникация с Източното съседство създава проекта EuvsDisinfo. Неговата цел е да идентифицира, проследява и изобличава дезинформацията, създадена и разпространявана от контролираните от Кремъл медии и насочена към държавите от ЕС и неговото Източно партньорство. Екипът използва анализ на данни и медиен мониторинг на 15 езика. EuvsDisinfo предлага база данни с над 15 000 опровергани твърдения, анализи на дезинформационни кампании, пропагандни наративи и стратегии.

Източници:

Черилин Айртън, Джули Позети. ЖУРНАЛИСТИКА, „ФАЛШИВИ НОВИНИ“ И ДЕЗИНФОРМАЦИЯ. Наръчник за академична и професионална подготовка по журналистика. UNESCO/Медии 21, 2021. Достъпно на: <https://www.mtc.government.bg/sites/default/files/naruchnik.pdf>

Ралица Ковачева, „Двете гледни точки“ – „плюрализъм“ на фактите или плюрализъм на мненията. Медиалог/ Medialog, бр. 13/2023, с. 116-140.

European External Action Service (EEAS). Food-for-thought paper „Countering Hybrid Threats“ [online]. 13.05.2015 [cited 7th May 2019]. Available from <https://www.statewatch.org/news/2015/may/eeas-csdp-hybrid-threats-8887-15.pdf>. (Превод на автора.)

Мария Нейкова. Журналистика в свят на нулево доверие. Критика и хуманизъм, 2023, под печат.

Ралица Ковачева. Новините от света. За смисъла и ползите от международната журналистика“. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2020, с.140.

Стратегическа комуникация от ЕС за противодействие на пропагандата, насочена срещу него от трети страни. Резолюция на Европейския парламент от 23 ноември 2016 г. относно стратегическата комуникация от ЕС за противодействие на пропагандата, насочена срещу него от трети страни (2016/2030(INI)) (2018/C 224/08)<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A52016IP0441>

Европейска сметна палата. Дезинформация, която засяга ЕС – въпреки предприетите действия, тя все още не е овладяна. Специален доклад. https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR21_09/SR_Disinformation_BG.pdf

EuvsDisinfo <https://euvsdisinfo.eu/>

3.5. Пропагандата на Кремъл за войната в Украйна

„Русия спазва международното право“

Пропагандната стратегия на руските власти цели да представи войната в Украйна като оправдано, легитимно и законно действие на Русия в отговор на заплахата за нейната национална сигурност и суверенитет. Тази „мегарамка“ може да се обобщи в твърдението, че Русия не нарушава международното право. Това често се заявява лично от руския президент Владимир Путин и от неговия външен министър Сергей Лавров.

Същия аргумент откриваме и в руското становище по делото, заведено от Украйна в Международния съд на ООН: „специалната военна операция“ на територията на Украйна се основава на чл. 51 от Устава на ООН, който се отнася до правото на държавите на „индивидуална или колективна самоотбрана в случай на въоръжено нападение“.

Въпреки че въоръжено нападение срещу Русия от страна на Украйна не е имало и от правна гледна точка този аргумент е нищожен, именно това е сърцевината на цялата сложна

конструкция от наративи, разработена и разпространявана от Кремъл по отношение на Украйна. При това, далеч преди началото на войната през февруари 2022 г.

Източници:

Ралица Ковачева. Бойно поле Украйна: „Новият световен ред“ на Русия. В: Журналистика, ценности, свят. Юбилеен сборник в чест на проф. Мария Нейкова, УИ “Св. Климент Охридски”, София, 2022.

Ванеса Николова. Не е вярно, че Русия спазва международното право по отношение на Украйна. Factcheck.bg <https://factcheck.bg/ne-e-vyarno-che-rusiya-spazva-mezhdunarodnoto-pravo-po-otnoshenie-na-ukrajna/>

Ралица Ковачева. Защо Крим и Донбас не са Косово. Factcheck.bg: <https://factcheck.bg/zashto-krim-i-donbas-ne-sa-kosovo/>

Позиция на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа за проведените от Русия референдуми в Източна Украйна: <https://pace.coe.int/en/news/8855/russia-s-so-called-referendums-in-ukrainian-regions-null-and-void-says-pace>

Генералният секретар на ООН Антонио Гутериш за референдумите в Източна Украйна: <https://media.un.org/en/asset/k1z/k1zwlghj7s>

UN General Assembly calls for immediate end to war in Ukraine. 23.02.2023 <https://news.un.org/en/story/2023/02/1133847>

Narrative Warfare. How the Kremlin and Russian News Outlets Justified a War of Aggression against Ukraine. Research coordinated by Nika Aleksejeva and edited by Andy Carvin. The Atlantic Council of the United States. Digital Forensic Research Lab (DFRLab). <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2023/02/Narrative-Warfare-Final.pdf>

„Геноцид в Донбас“

Русия обвинява правителството в Киев, че извършва „геноцид“ срещу рускоезичното население в Източна Украйна.

Според Конвенцията за предотвратяване и наказване на престъплението геноцид, приета от ООН през 1948 г., под „геноцид“ се разбират действия, извършени с цел да се унищожи, отчасти или изцяло, една национална, етническа, расова или религиозна група като такава. Изброените в Конвенцията действия включват убиване; причиняване на сериозни телесни или душевни повреди; умишлено налагане на групата условия за живот, целящи физическото ѝ унищожаване; мерки за предотвратяване ражданията; насилствено предаване на деца от групата на друга група.

Нищо от изброеното не се е случвало на територията на Източна Украйна според докладите на различни агенции на ООН и на неправителствени организации, действащи в района. Службата на Върховния комисар на ООН за човешките права публикува редовни доклади за ситуацията в Източна Украйна. Между 2014-а и началото на войната през 2022 г. в Източна Украйна са загинали между 13 000 и 14 000 души. Повечето са военни, участващи във въоръжения конфликт между украинските сили и проруските сепаратисти, а не както твърди Русия – цивилни граждани.

Броят на цивилните жертви е около 3 400, като по-голямата част са загинали преди приетието от 2015 г. По данни от доклад на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ) за периода 2017-2020 г. броят на цивилните жертви е 946 души. Повечето са

загинали от артилерийски обстрел или мини и други експлозиви. Няма никакви свидетелства рускоезичното население в Донбас да е подложено на геноцид.

Отделна група подсюжети, част от наратива за „геноцида в Донбас“, служи за легитимиране на нахлуването на руската армия в региона и впоследствие на присъединяването му към Русия чрез незаконни референдуми. Москва използва превратно концепцията „Отговорността за защита“, за да представи нападението на Украйна като „защита на сънародниците си“. А впоследствие оправдава присъединяването на четири украински региона към Русия с фалшива аналогия с независимостта на Косово, като обвинява „Запада“ в „двойни стандарти“, защото е приел независимо Косово, но не признава правото на самоопределение на хората в Донбас. Същата стратегия Москва използва и през 2014 г., когато анексира Крим.

Източници:

Ралица Ковачева. Русия: Геноцидът не е основание за нападението над Украйна
Factcheck.bg <https://factcheck.bg/rusiya-genocidat-ne-e-osnovanie-za-napadenieto-nad-ukrajna/>

Конвенция за преследване и наказване на престъплението геноцид <http://www.preventgenocide.org/bg/konventsia.htm>

Доклади за състоянието на човешките права в Украйна. Върховен комисар на ООН за човешките права. [https://www.ohchr.org/en/documents-listing?field_content_category_target_id\[180\]=180&field_content_category_target_id\[182\]=182&field_geolocation_target_id\[1136\]=1136&field_entity_target_id\[1349\]=1349&field_entity_target_id\[1350\]=1350&field_published_date_value\[min\]=&field_published_date_value\[max\]=&sort_bef_combine=field_published_date_value_DESC&page=0](https://www.ohchr.org/en/documents-listing?field_content_category_target_id[180]=180&field_content_category_target_id[182]=182&field_geolocation_target_id[1136]=1136&field_entity_target_id[1349]=1349&field_entity_target_id[1350]=1350&field_published_date_value[min]=&field_published_date_value[max]=&sort_bef_combine=field_published_date_value_DESC&page=0)

Organization for security and cooperation in Europe; Special monitoring mission in Ukraine – Thematic Report: Civilian casualties in the conflicted-affected region of Eastern Ukraine. <https://www.osce.org/files/f/documents/f/b/469734.pdf>

„В Киев управляват нацисти“

Наративът за нацизма е изключително важен в пропагандната стратегия на Кремъл. Той е част от опита на Путин да мобилизира руснаците около спомените за съветската победа над Хитлер във Втората световна война, наричана в Русия „Великата отечествена война“.

Русия едновременно твърди, че властта в Киев се държи от нацисти и Русия освобождава украинското население от властта им и в същото време – че всички украинци са нацисти. Москва твърди, че чрез протестите на Майдана през 2013-14 г. властта в Киев е узурпирана от „нацисти“, с подкрепата на Запада.

Ето какво пише по този въпрос Антоний Тодоров:

„В Украйна има неонацисти (както в България, в Русия, в САЩ и почти навсякъде), те имат и своя политическа партия – Всеукраински съюз „Свобода“, наследник на Украинската социал-национална (sic) партия и която до 2003 година има за емблема открит символ (Wolfsangel). Само че на президентските избори (2010, 2014, 2019) кандидатите на тази партия получават всеки път около 1,5% от гласовете, а на парламентарните избори от 2019 г. имат 1 от 450 депутати. Четирима министри от „Свобода“ имаше само за 9 месеца в правителството на Арсени Яценюк (2012-2014), макар сред тях МВнР и МВР. Но днес няма неонацисти в украинското правителство.“

Другият основен аргумент за украинския „нацизъм“ е прословутият Азовски батальон. Той се създава като паравоенно формирование за борба с проруските сепаратисти в Източна

Украйна през 2014 г. и в началото много от членовете му действително имат неонацистки възгледи. Впоследствие батальонът става част от украинските въоръжени сили и поема ангажимент да се деполитизира. Въпреки това образът му е противоречив и често обект на критика. Независимо от това, батальонът представлява незначителна част от украинската армия (между 900 и 2 500 души от около общо 300 хиляди военни), така че няма основания обвиненията в неонацизъм да се генерализират по отношение на въоръжените сили на страната.

Един от характерните похвати на кремълската пропагандна стратегия е, че предлага разнообразие от твърдения, така че да обхване различни групи от аудиторията. В това число – любителите на конспиративни теории, за които са предназначени най-крайните и парадоксални твърдения. Като това, че президентът на Украйна Володимир Зеленски е нацист – всъщност, Зеленски е етнически еврей и е загубил близки в Холокоста.

Популярни събития, които привличат широка аудитория, също се използват за разпространяване на дезинформация в подкрепа на пропагандните послания. През ноември 2022 г. по време на световното първенство по футбол в Катар в Туитър беше публикувано видео, което твърди, че трима украински запалняковци са арестувани от катарската полиция заради разпространение на нацистки символи. Видеото носи логото и характерния дизайн на катарската телевизия „Ал Джазира“. В него обаче не се виждат нито лицата на „арестуваните“, нито се съобщават имената им, нито има някаква информация, доказваща че показаните изображения наистина са заснети там, където се твърди и по времето, за което се твърди.

Последва незабавно опровержение от телевизия „Ал Джазира“, която отрича да има нещо общо с видеото и го определя като изфабрикувано. Опровержението само по себе си представлява проверка на фактите, което илюстрира друг похват на руската пропаганда – публикуваните информация или твърдения не съдържат факти или доказателства, затова на тези, които искат да ги опровергават, се налага да намерят фактите и да ги проверят (което често изобщо не е възможно, тъй като такива факти не съществуват).

Източници:

Антоний Тодоров. Лошо, много лошо! Заради поредица от грешки. <https://antonytodorov.wordpress.com/2022/03/02>

Bellingcat. «Защищаем белую расу»: украинские ультраправые вовлекают американских экстремистов в свои проекты. <https://web.archive.org/web/20190322165553/https://ru.bellingcat.com/novosti/ukraine/2019/02/27/azov-defend-the-white-race/>

Мина Киркова. Как работи дезинформацията: “Денацификацията” на Украйна (видео). Factcheck.bg <https://factcheck.bg/kak-raboti-dezinformaciyata-denacifikaciyata-na-ukrajna-video/>

Mansur Mirovalev. Fact check: Were three drunk Ukrainians arrested in Qatar? Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2022/11/24/fact-check-a-fake-video-of-ukrainian-nazi-fans>

Пропаганда и етноцентризъм

Наративът за украинския нацизъм (разбиран по-широко в пропагандния разказ като жестокост и агресивност към други народи) е подходящ за илюстриране на начина, по който Кремъл използва етноцентризма за реализиране на пропагандните си цели. Етноцентризмът е характеристика на медийното отразяване, свързана със склонността на медиите (и публиката) да търси в събитията ролята на собствената си държава или нация. Затова пропагандните сюжети често се „доместицират“, за да резонират по-добре в различните национални контексти.

Отличен пример е историята за „изгорените българи в Одеса“ през 2014-а г. Става дума за трагичните събития от 2 май 2014 г., когато при сблъсъци между две групи протестиращи – подкрепящи Майдана в Киев и подкрепящи проруските сепаратисти в Донбас – избухва пожар и загиват 48 души. Украйна е обект на сериозни критики за лошото разследване, липсата на осъдени и невъздадената справедливост за жертвите. Сред загиналите има човек, чието име звучи като българско – Иван Милев, и това бързо е използвано за създаване на публикации с възгласи „Украйна гори живи българи“. Според някои загиналите българи са дори трима. Няма обаче никакви доказателства за българския произход на Иван Милев, нито връзка между неговия произход и присъствието му в трагичните събития. Това обаче не пречи тези публикации да се разпространяват от години и да постигнат пик в своята популярност след началото на руската инвазия в Украйна през февруари 2014.

В българското публично пространство се разпространяват и други твърдения, илюстриращи натърпимостта на Киев към други народи и малцинства (тук може да открием препратки към наратива за „геноцида“ спрямо рускоезичното население). Например, че в Украйна на децата с български произход е забранено да учат български или че в Киев се горят български знамена. И двете са абсолютно неверни.

Не отговарят на истината и твърденията, че България (наред с редица други държави), е „подкрепила нацизма“, отхвърляйки проекторезолюция на Русия в ООН. В съвместно изявление държавите членки на ЕС аргументират своя отрицателен вот така:

„Днес, под фалшивия претекст, че се бори с нацизма, Русия върна ужаса на войната обратно в Европа [...] Категорично осъждаме злоупотребяването с аргумента за борба с нацизма и отказваме да приемем неточната и неподходяща употреба на термина „денацификация“, чрез който Русия се стреми да оправдае нехуманната, жестока незаконна военна агресия срещу Украйна [...] По отношение на резолюцията, която е пред нас днес, Европейският съюз пледира от години, че не трябва да се злоупотребява с борбата срещу екстремизма и осъждането на идеологията на нацизма и това да се използва с политически цели, с което да се оправдават действия, които нарушават човешки права“.

Наративът за украинския нацизъм, подкрепен от Запада, може да се разбере по-добре, ако се вземе предвид какво Русия влага в понятията „нацизъм“ и „фашизъм“. Трябва да се има предвид целенасоченият опит на Москва да препрочете историята на Втората световна война, с акцент върху ролята на Съветския съюз за победата над фашизма и минимизиране ролята на западните съюзници (дори се твърди, че те са подкрепяли Хитлер и като цяло не са чужди на нацистките възгледи и практики). В този смисъл, в езика на Кремъл фашистки и руски са антоними, т.е. фашистки/нацистки означава антируски. Това се илюстрира отлично от речите на самия Владимир Путин, според когото в украинското общество върлуват „агресивна русофобия и неонацизъм“, а в руските „собствени исторически територии“ (Украйна) се създава „анти-Русия“.

Източници:

Мина Киркова. Няма доказателства за убити българи в сблъсъците в Одеса на 2 май 2014 г. [Factcheck.bg](https://factcheck.bg/nyama-dokazatelstva-za-ubiti-balgari-v-sblasacite-v-odesa-na-2-maj-2014-g/)
<https://factcheck.bg/nyama-dokazatelstva-za-ubiti-balgari-v-sblasacite-v-odesa-na-2-maj-2014-g/>

Matilda Bogner. OHCHR Head of Human Rights Monitoring Mission in Ukraine. 7 years with no answers. What is lacking in the investigations of the events in odesa on 2 May 2014?
<https://ukraine.un.org/en/126054-7-years-no-answers-what-lacking-investigations-events-odesa-2-may-2014>

Ванеса Николова. PolitiCheck: Не е вярно, че в държавните училища в Украйна не се преподава български език. Factcheck.bg <https://factcheck.bg/politichack-ne-e-vyarno-che-v-darzhavnite-uchilishta-v-ukrajna-ne-se-prepodava-balgarski-ezik/>

Ванеса Николова. Не, това не е снимка от изгаряне на българско знаме в Киев. Factcheck.bg <https://factcheck.bg/ne-tova-ne-e-snimka-ot-izgaryane-na-balgarsko-zname-v-kiiev/>

Ванеса Николова. Не е вярно, че България е “подкрепила нацизма” при гласуване в ООН. Factcheck.bg <https://factcheck.bg/ne-e-vyarno-che-balgariya-e-podkrepila-nacizma-pri-glasuvane-v-oon/>

Ралица Ковачева. Русофобията – „новият фашизъм“. Factcheck.bg <https://factcheck.bg/rusofobiyata-noviyat-fashizam/>

Обращение Владимира Путина к россиянам в связи с ситуацией на Донбасе. Текст. <https://www.interfax.ru/russia/823522>

Обращение Президента Российской Федерации <https://tass.ru/politika/13829919>

„Украйна заплашва Русия с оръжия за масово поразяване“

Русия обвинява Украйна, че разработва оръжия за масово поразяване. Периодично се акцентира ту на ядрената заплаха, ту на биологичната, без да се предоставят никакви факти в подкрепа на руските твърдения. Този наратив се състои от множество сюжети, някои от които взаимно изключващи се, но това не е от значение, важно е да се подхранва образът на Украйна като заплаха, при това не само за Русия. И необходимостта Русия да предотврати тази заплаха като аргумент за агресията срещу Украйна.

В сюжета за „ядрената заплаха“ се преплитат едновременно няколко различни версии – че Украйна разработва „мръсна бомба“, опитва да произведе собствено ядрено оръжие или че там ще бъде разположено американско ядрено оръжие. Но детайлите не са важни, важна е крайната цел – да се представи Украйна като ядрена заплаха.

В сюжета за биологичната заплаха също има разнообразие от наративи, обединени около общия център за „биологичното оръжие“, разработвано в тайни биологични лаборатории в Украйна, финансирани от САЩ. В някои от историите на тези лаборатории се приписва създаването на корона вируса, причинител на Ковид-19. Според други те произвеждат специални вируси, които поразяват само славяните, а според трети там се създават войници-мутанти за украинската армия.

Досега Русия не е предоставила доказателства в подкрепа на своите твърдения. Публикуваните от Кремъл „секретни документи“ представляват рутинни протоколи за действие на украински регионални центрове за контрол на заболяванията, които са обичайни за всяка една микробиологична лаборатория. По искане на Русия Съветът за сигурност на ООН е заседавал няколко пъти през 2022 г. по темата за „биологичните“, като според Москва САЩ и Украйна досега не са предоставили „необходимите обяснения“. В началото на ноември 2022 г. Съветът за сигурност на ООН аргументирано отхвърли внесената от Москва проекторезолюция за създаването на комисия от всички членове на Съвета за сигурност, която да разследва предоставената информация за „биологичните“.

Представителката на Великобритания в ООН Барбара Уудуърд заяви, че руските твърдения нямат фактически основания:

„Русия твърди, че САЩ, Украйна и техните съюзници не са взели предвид предоставените от Москва доказателства. Това е абсолютно невярно. Твърденията на Русия за

американски и украински биологични дейности бяха подложени на изслушване през септември, по силата на чл. 5 от Конвенцията (Конвенция за забрана на разработването, производството и натрупването на запаси от бактериологични (биологични) и токсични оръжия и за тяхното унищожаване – б.а.). На тази среща Украйна и САЩ предоставиха изчерпателен отговор на всички твърдения на Русия“.

„Тайните украински биологични лаборатории“ са особено популярна тема в България. Вероятно сред причините за това е, че „разкритието“ е направено от българската журналистка Диляна Гайтанджиева. Нещо повече, тя твърди, че има доказателства за планирани „биологични експерименти“ с български войници, подобни на тези, които се извършват от Пентагона върху войници в Украйна и Грузия.

Всъщност, става дума за анализ на анонимизирани лабораторни проби на военноразпорядници с цел да се постигне по-добро разбиране на типовете болести, които се срещат в региона. При това, само ако предложението от САЩ споразумение бъде одобрено и бъде сключен договор с България, което към момента на публикуване на „разследването“ не е факт.

Темата за биологичните лаборатории се използва и с цел дискредитиране на ООН, като в различни пропагандни наративи се твърди, че ООН отказва да разследва руските твърдения за наличието на „тайни биологични лаборатории“ в Украйна или че ООН знае и прикрива съществуването им.

Източници:

Ралица Ковачева. Ядрени или информационни бомби – факти няма, само думи. Factcheck.bg <https://factcheck.bg/yadreni-ili-informacionni-bombi-fakti-nyama-samodumi/>

The Center for Arms Control and Non-Proliferation. Fact Sheet: U.S. Nuclear Weapons in Europe <https://armscontrolcenter.org/fact-sheet-u-s-nuclear-weapons-in-europe/>

Катерина Василева. Няма доказателства, че Украйна разработва биологично оръжие в лаборатории, финансирани от Пентагона. Factcheck.bg <https://factcheck.bg/nyama-dokazatelstva-che-ukrajna-razrabotka-biologichno-orazhie-v-laboratorii-finansirani-ot-pentagona/>

WEAPONS Proliferation Agreement Between the UNITED STATES OF AMERICA and UKRAINE: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/02/05-829-Ukraine-Weapons.pdf>

Позиция на екип учени начело със специалистката по генетика д-р Олга Петерсън: <https://twitter.com/OlgaVPettersson/status/1502555006855262212>

Конвенция за забрана на разработването, производството и натрупването на запаси от бактериологични (биологични) и токсични оръжия и за тяхното унищожаване: <https://legislation.apis.bg/doc/4234/0>

1540 Committee – Security Council Committee established pursuant to resolution 1540 (2004): <https://www.un.org/en/sc/1540/fbclid=IwAR3mycuCy8vKgT8UsB4OBmAzc03md4IW2jXCVOyHpLTwCAPH9SO3L-tBhk>

GEC Special Report: Pillars of Russia’s Disinformation and Propaganda Ecosystem: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/08/Pillars-of-Russia%E2%80%99s-Disinformation-and-Propaganda-Ecosystem_08-04-20.pdf

Катерина Василева. Не, Пентагонът не прави биоексперименти с български войници. Factcheck.bg <https://factcheck.bg/ne-pentagonat-ne-pravi-bioeksperimenti-s-balgarski-vojnici/>

Катерина Василева. Дезинформацията за ООН: биолоборатории, геноцид, нацизъм. Factcheck.bg <https://factcheck.bg/dezinformaciyata-za-oon-biolaboratorii-genocid-nacizam/>

Security Council Report: Ukraine: Vote on Draft Resolution: <https://www.securitycouncilreport.org/whatsinblue/2022/11/ukraine-vote-on-draft-resolution-2.php>

U.S. Mission to International Organizations in Geneva: Conclusion of Article V Formal Consultative Meeting Under the Biological Weapons Convention: <https://www.securitycouncilreport.org/whatsinblue/2022/11/ukraine-vote-on-draft-resolution-2.php>

United Nations: Security Council Rejects Text to Investigate Complaint Concerning Non-Compliance of Biological Weapons Convention by Ukraine, United States: <https://press.un.org/en/2022/15095.doc.htm>

3.6. Принципи, методи и инструменти за проверката на фактите

Проверителите на факти, независимо дали са независими организации или са част от медийни редакции, работят по едни и същи принципи, разработени от Международната мрежа на проверителите на факти. Мрежата има процедура на проверка на организациите, които искат да станат част от нея, чрез която потвърждава, че те спазват тези **принципи на работа**.

Безпристрастност и почтеност

Организациите и проверителите не могат да се обвързват с политически партии, техните кандидати и други представители на институциите; не могат да взимат страна в политически дебати, освен когато дебатите засягат прозрачността и точността на информацията; не могат да участват в застъпничество и да изразяват публично мнението си по начин, който би дал основания на публиката да се съмнява в безпристрастната работа на организацията.

Редакционна независимост

За да съществуват, организациите за проверка на фактите се нуждаят от финансиране. Но редакционната политика е независима от източника на финансиране, който няма никакво отношение към избора на твърдения за проверка или към методите, по които се проверяват.

Прозрачност на методологията

Процесът на проверка на информацията трябва да бъде публичен и ясно обяснен на аудиторията. Задължително се проверяват както доказателства, които изглеждат че потвърждават информацията, така и такива, които я опровергават.

Когато се проверяват твърдения, се прилагат едни и същи стандарти, независимо от източника на твърдението.

Проверяват се само твърдения, които са представени като факти и могат да бъдат опровергани или потвърдени. Мненията не подлежат на проверка.

Изборът на твърдение за проверка зависи от различни фактори: значимост на темата, потенциал на темата да нанесе вреда на обществото, популярност на твърдението, популярност или авторитетност на източника. Винаги се внимава да не би чрез проверката да се придаде ненужна значимост или популярност на твърдения, които нямат потенциала да се разпространят широко и да навредят. В същото време, твърдения с висок потенциал да нанесат обществена вреда, се проверяват независимо от популярността си. Когато е необходимо, мотивите за избор на определено твърдение се обясняват подробно на аудиторията.

Прозрачност на източниците

Всички източници, използвани в хода на проверката, се публикуват, за да може всеки читател да провери тяхната достоверност и сам да направи проверка на фактите, ако желае. Използване на анонимни източници се допуска само в случаите, когато разкриването на самоличността им би застрашило личната им сигурност.

Винаги се предпочитат първоизточниците на информацията. Вторични източници се използват само когато първичните не са достъпни. Невъзможността да достигнем до първични източници също се обяснява в резултата от проверката. Основните елементи в проверката стъпват на поне два независими източника, освен в случаите, когато е приложим само един източник.

Достоверни източници, подходящи за използване, са: официална статистика, научни трудове, публикувани в реномирани журнали, проучвания и изследвания на надеждни организации, академични институции и експерти с репутация на безпристрастност. Използват се също медийни публикации от реномирани медии и организации за проверка на фактите. Добра практика е консултирането с експерти по темата.

Изрично се съобщава, ако някой от източниците или експертите, използвани в проверката, има финансови или други интереси, които биха накърнили надеждността на доказателствата, които представя. Когато е необходимо изборът на източниците се обяснява на аудиторията и се мотивира.

Във всяка проверка се добавя и контекст, ако темата не е позната на българската аудитория.

Поставяне на оценка

Всеки проверител на факти има своя система от оценки, които дава в резултат на направената проверка. Обикновено става дума за скала в интервала от вярно до напълно невярно, често оценките имат и визуален символ.

Българската платформа за проверка на фактите Factcheck.bg използва следната скала:

Вярно – фактите, на които се основава твърдението, са достоверни и то е подкрепено от доказателства.

Невярно – фактите, на които се основава твърдението, не са достоверни, нито има доказателства, които да го подкрепят.

Подвеждащо – твърдението съдържа както вярна информация, така и невярна. Друг вариант е твърдението да е вярно, но да е извадено от контекст и поставено в друг, за да се постигне невярно внушение, търсено от автора му.

Няма доказателства – за твърдението липсват достатъчно данни, според които можем да определим дали е вярно или невярно.

Политика на корекции

Точността е в основата на проверката на фактите. Затова всички проверители имат строга и прозрачна политика на корекции в случай на грешка. Тя се публикува на сайта и се спазва особено стриктно.

В случай на открита малка неточност, която не променя резултата от проверката, текстът се коригира, а в бележка под линия се описва каква е промяната, защо се е наложила и кога е била направена.

В случай на сериозна неточност, която поставя под въпрос резултата от проверката, се извършва нова проверка. Ако оригиналната проверка бъде опровергана, на сайта се публикува последващата, в която подробно се обяснява каква е допуснатата грешка и какво е било предприето, за да се коригира.

Източници:

Commit to transparency — sign up for the International Fact-Checking Network’s code of principles. Poynter.org <https://www.ifcncodeofprinciples.poynter.org/>
Factcheck.bg. Принципи на работа. <https://factcheck.bg/work-principles/>
Factcheck.bg. Политика на корекции. <https://factcheck.bg/correction-policy/>

Библиография

Galtung, J. Peace Journalism as an Ethical Challenge GMJ. Mediterranean Edition 1(2) Fall 2006.

Galtung, J. Peace Journalism: What, Why, Who, How, When, Where. Paper presented in the workshop, “What Are Journalists For?” TRANSCEND, Taplow Court, UK, 1998.

Galtung, J., M. Holmboe. The Structure of Foreign News. -Ruge Journal of Peace Research, Vol. 2, No. 1, 1965, pp. 64-91, Published By: Sage Publications, Inc.

Hanitzsch, Th. Situating peace journalism in journalism studies: A critical appraisal. conflict & communication online, Vol. 6, No. 2, 2007 www.cco.regener-online.de ISSN 1618-0747

Howard, R. Conflict sensitive journalism. A Handbook for Reporters. Copenhagen. IMPACS | International Media Support. Online: <https://www.mediasupport.org/wp-content/uploads/2012/11/ims-csj-handbook-2004.pdf>

Keeble, R. L., Tulloch, J. Zollmann, F., Peace Journalism War and Conflict Resolution, Peter Lang Publishing, 2010.

Lukacovic, M. N. Peace journalism and radical media ethics. conflict & communication online, Vol. 15, No. 2, 2016 www.cco.regener-online.de

Lynch, J. Reporting the World – A practical checklist for the ethical reporting of conflicts in the 21st Century produced by journalists for journalists. Conflict & Peace Forums Taplow Court, Taplow, Berkshire SL6 OER, Online: https://www.park.edu/wp-content/uploads/2018/01/rtw_booklet.pdf

Lyon, D. Good Journalism or peace journalism. Conflict & communication online, Vol. 6, No. 2, 2007. https://regener-online.de/journalcco/2007_2/pdf/loyn_reply.pdf

Pandeli, P., U. Fischer-Butmaloiu. Introduction to Conflict Sensitive reporting. Friedrich Naumann Foundation, 2017. https://www.freiheit.org/sites/default/files/2021-01/introductiontoconflictsensitivereporting_0.pdf

Wolfsfeld, G. 1997. Promoting Peace through the News Media: some initial lessons from the Oslo peace process. International Journal of Press/Politics, 2/4, 52-70.

МЛАДИ РЕПОРТЕРИ ЗА МИР

Наръчник за чувствително и професионално отразяване на конфликти

Българска
Първо издание

Съставители:
Мария Нейкова
Петранка Филева
Ралица Ковачева

Снимки
Александър Марков

Формат 60/90/8
Печатни коли 7,5

Издателство Авангард Прима
ISBN 978-619-239-889-7
София 2023 г.

9 786192 398897

Дружество за Обединените нации в България
Фондация "За ново партньорство в журналистиката"

София, 2023